

545172550

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Mag. 09.77096 Nr

RHB

Mag.
• 09. 17096
de

CASINO

1848 - 1923

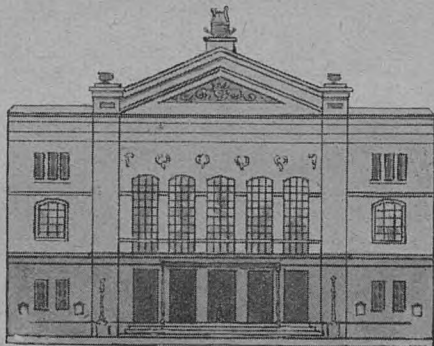
„CASINO“S OPRINDELSE
OG HISTORIE I OMRIDS

„CASINO“S OPRINDELSE
OG HISTORIE I OMRIDS
A F R O B E R T N E I I E N D A M

UDGIVET I ANLEDNING AF
TEATRETS 75 AARS JUBILÆUM

K Ø B E N H A V N 1 9 2 3

~~09.772~~
~~Ca 68~~
m

Georg Carstenius

I.

GEORG CARSTENSEN var født i Algier af danske Forældre, men han ejede Sydboens Temperament og Letsind. Efter at være blevet dansk Student eksercerede han sig frem til Løjtnant i Livkorpset, indtil indre Uro bød ham at drage paa Eventyr i fremmede Lande. Over Spanien tog han til Marokko, hvor Faderen var dansk Generalkonsul, derfra blev han en Vinter i Paris, drog saa til Nordamerika og kom efter tre Aars omflakkende Liv i 1838 tilbage til Kjøbenhavn, som stadig slumrede sin Tornerosesøvn bag Voldene under Frederik den Sjettes landsfaderlige Regimente. Saa længe alt i Byen laa stille som »Andemaden« paa Stadsgraven, kunde han ikke frugt-bargøre sit Kendskab til Udlandets Bladforhold, Teatre, Cafээр og Moder. Foreløbig maatte han nøjes med den Opsigt, hans stramme Pantalons, Fip og Glacéhandsker vakte i Byens snevre Gader. Østergades Brosten havde næppe før baaret en saa gennemført Boulevardtype fra Jules Janins Paris. Gennem sin Guld-pince-nez studerede han hver Dag »Journal des Débats« i Minis Café paa Kongens Nytorv.

Georg Carstensen havde altsaa forladt de slagne Baner og var blevet en rodløs Kosmopolit med spredte Interesser og med heftig Trang til at leve dér, hvor Livets Puls bankede stærkest. For en Natur som hans bød Kjøbenhavn kun to Veje fremad: Scenen eller Journalistikken. Han prøvede dem begge. Først vilde han være Skuespiller, fordi Byens eneste Teater dengang i højere Grad end Pressen var en Livsnerve i Hovedstaden, Brændpunktet for Alles Interesse. Uden at have modtaget nogen Vejledning aflagde han Prøve, men da det snart gik op for ham, at man ikke kan springe fuldfærdig ind paa Scenen som Athene fra Tordengudens Pande, skrev han til Det kgl. Teaters Direk-

tion, at han opgav Haabet om at debutere, fordi han savnede »dét Mod og den Aandsnærværelse, som er saa aldeles nødvendig ved al offentlig Fremtræden.« Indrømmelsen er morsom, naar man erindrer, at han faa Aar senere var Byens mest omtalte Forgrundsfigur. Alligevel vedblev han at sværme omkring Teatret: Han fik opført tre Oversættelser fra Fransk, var ulykkelig forelsket i Byens friskeste Skuespillerinde Jomfru Louise Petersen — gamle Fru Phister, der døde i 1914 — og søgte uden Held Stillingen som Økonomiinspektør.

Samtidig med, at Carstensen begyndte sin journalistiske Virksomhed, indtraf den Forandring i mange Livsforhold, der karakteriserer Aarene efter Christian den Ottendes Tronbestigelse. Carstensen blev den, der ivrigst slog de gamle, tunge Byporte op mod Europa. Hans Foretagender blev baaret frem af den økonomiske Opgang og af Folks naturlige Trang til at more sig efter Forsagelsens Aar. Han sluttede sig ikke til den bestaaende Presse — kun 18 Dages Deltagelse i Ledelsen af Nyhedsbladet »Dagen« var nok til at gøre ham træt af redaktionelle Sædvaner — men startede sin egen »Journal« under Titlen »Portefeullen«, et literært-artistisk Skrift for Bourgeoisiet, et Salonblad, der snart skød Ham og blev til »Figaro« for i 1844 at ende som »Ny Portefeuille«. Det var ikke alene Titlerne, han laante fra Paris, men Tonen og meget af Indholdet. Dog, hvor uoriginal den redaktionelle Ledelse end var, betød disse Blade alligevel et Fremskridt i journalistisk Henseende og vakte Konkurrenternes Misundelse ved deres brogede Indhold og den Sans for det aktuelle, de røbede. Teater-Nyhedsrubriken i vore Dages Presse nedstammer fra disse »Journaler«, som ved Siden af Carstensens let læste Artikler, forøvrigt mest Oversættelser, indeholdt vægtige Bidrag fra Oehlenschlägers, Hertz' og H. C. Andersens Pen. Men naar Carstensen optraadte som Kritiker, gik Heiberg stærkt imod hans Domme og hæftede i sine »Intelligensblade« Ordene »Nullitet« eller »forløben Literatus« ved hans Navn. Folk morede sig imidlertid over den uhøjtidelige Maade, paa hvilken »Figaro« betragtede Fru Heibergs Kunst — derfor faar Carstensen mangt et Hug i hendes »Erindringer« — og Damerne læste med Begærlighed, hvad »Journalen« om Søndagen fortalte om Udlandets Overfladeliv,

og da Carstensen efter fremmed Mønster bl. a. i Rosenborg Have arrangerede store Illuminations- og Fyrværkerifester, hvortil Abonnenterne havde gratis Adgang, kom hans Navn i Folkemunde. Selv Heiberg anerkendte hans Bestræbelser for at samle Publikum til »smagfulde Festiviteter i det paa saadanne Forlystelser hidtil saa fattige Kjøbenhavn.« Idéen slog fortræffeligt an og gav ham Mod til at gribe en Plan, der nylig var strandet for Ophavsmændene, to forsigtige kjøbenhavnske Borgere: Han fik Kongens Tilladelse til paa selve Fæstningens Grund at anlægge »Kjøbenhavns Tivoli og Wauxhall«. Dette Etablissement prægedes ligesom »Figaro«s Nyhedsrubrik af »lidt af hvert i fiks Anretning«; Carstensen ejede netop den Opfindsomhed og springende Energi, som Starten krævede, men da han, efter at »Tivoli« i sine første Somre havde levet højt paa Publikums Nysgerrighed, skulde forvandle Nyfigheden til varig Interesse, kastede han sig ud i et nyt Foretagende, der gik ud paa at supplere hans Régime med et »Vinter-Tivoli«, saa at han som Hovedstadens Maître de plaisir kunde dirigere Forlystelserne Aaret rundt. Heller ikke i dette Tilfælde var Idéen original: Vinterhaver med Musik og Restauration fandtes flere Steder i Udlandet, og et Par Aar før havde en Borger uden Held søgt Tilladelse til at anlægge et saadant Etablissement i Kjøbenhavn. Men Carstensen besejrede Vanskelighederne. Med sædvanlig Iver gav han sig Planen i Vold, og han nærede ingen Frygt for, at Ledelsen af begge disse »Glædes-Elysier« vilde overstige ét Menneskes Kræfter og i Længden kræve større Opfindsomhed, end selv han ejede.

Da han skrev sin Ansøgning »Casino« vedrørende, stod han paa Berømmelsens Tinde. »Tivoli« blandede Samfundsklasserne imellem hverandre paa demokratisk Vis — uden at stille demokratiske Krav. Fornøjelserne derinde spredte Folks Interesse for Politik. Derfor var Christian den Ottende blevet Carstensens Protektor. Ansøgningen lød:

»Kjøbenhavn, den 1. Maj 1845.

Allernaadigste Konge!

Det vil ikke være undgaaet Deres Majestæts allerhøjeste Opmærksomhed, at ligesom der tidligere for Indbyggerne i Deres

Majestæts Residensstad i høi Grad savnedes et Forlystelsessted, hvor Folk af alle Stænder om Sommeren kunde blande sig mellem hverandre for at forfriske sig efter deres Arbejde, saaledes savnes endnu langt føleligere indenfor Byens Volde et Sted, der i de lange Vintermaaneder kunde frembyde en nogenlunde lignende Adspredelse. Navnlig synes det utvivlsomt paa Grund af den bestandig voxende Musiksans og de dermed forbundne Interesser, at et saadant smagfuldt indrettet Forlystelsessted i selve Byen, hvor Musiken kom til at spille en Hovedrolle, ikke blot vilde være det større Publicum velkomment, men netop nu meer end nogensinde endogsaa maa ansees som en Nødvendighed for en saa folkerig og musikelskende Hovedstad. I Følelsen heraf havde allerede »Musikforeningen« tidligere paatænkt paa Actier at lade opføre en saadan Bygning, der kunde afgive et rummeligt og hensigtsmæssigt Locale for dette Selskabs talrige Medlemmer og paa samme Tid aabne fremmede Kunstnere Leilighed til at optræde paa en for dem selv og Byen passende Maade. Uagtet denne Sag endnu ikke offentlig er bragt paa Bane, er der dog gjort et foreløbigt Skridt, idet der fra En af Selskabets Bestyrelse er udgaaet en privat Opfordring til adskillige Musikyndere om, ved Actier at bringe dette Anliggende i Stand, og denne Opfordring har, som jeg med Sikkerhed veed, mødt almindelig Deeltagelse; men jeg veed ligesaa sikkert, at denne Plans Udsteder er villig til at opgive dette Forehavende, forsaa vidt som dette vilde blive overflødigt, naar min Plan realiseres; at de tegnede Actier ville blive betragtede som vedkommende mit Forehavende, kan heller ikke betvivles.

Ligesom jeg tidligere havde den Lykke at erhverve Deres Majestæts allerhøjeste Samtykke til Opførelsen af Kjøbenhavns Sommer-Tivoli ved Udstedelsen af Actier, saaledes vover jeg nu allerunderdanigst at ansøge Deres Majestæt om, at der maatte forundes mig Tilladelse til paa lignende Maade at indbyde til Actietegning paa Opførelsen af en hensigtsmæssig indrettet, rummelig og smagfuld Musiksalsal med tilhørende Forfriskningssteder i selve Byen, under Navn af *Casino*. Som et passende Locale vover jeg at foreslaae det sydlige Pakhuus paa forhenværende østersøiske Compagnies Plads ved Sct. Annæplads, der for Øieblikket afbenyttet til Korntørringsmagazin og med Hensyn til

denne Bestemmelse let vil kunne remplaceres af det nordlige Pakhuus paa samme Plads, saafremt Deres Majestæt vil værdisgaaes at gaee ind paa mit Forslag. Bygningen selv tilhører den Kongelige Kasse og er opført blandt Actierne for en Værdi af 50,000 Rdlr. Actieselskabet overtager Bygningen for en rentefri Kjøbesum, hvis Størrelse Deres Majestæt allernaadigst vilde behage at bestemme, samt imod at der erlægges en aarlig Afbetaling paa denne Sum af $\frac{1}{10}$ Deel, indtil det Hele er betalt. Afdragene erlægges forlods af Selskabets aarlige Indtægt, medens den Kongelige Kasse vedbliver at være første Prioriteret i Eiendommen, indtil hele Kjøbesummen er indbetalt. Skulde denne Afbetalingsmaade ikke finde Deres Majestæts allernaadigste Bifald, vil jeg dog haabe, ved Indbydelse til et større Antal Actier, at kunne indbetale hele Capitalen i Løbet af et halvt Aar.

Som den medfølgende Tegning udviser*), vil af Bygningen, hvis Mure blive staaende, hele den øvre Deel blive afbenyttet til en Musiksal med omløbende Galleri, og under samme indrettes Forfriskningssteder til Bequemmelighed for det besøgende Publicum; rundt om den hele Bygning vil blive anlagt et Orangeri, der tillige kan afbenyttes til Promenade. Paa Bygningens sydlige Side mod St. Annæplads anbringes Hovedindgangen for Publicum; paa dens nordlige Side mod Larsens Plads to andre Entreer til den Kongelige Families og Hofdamernes Loger. Det Hele vil blive opvarmet med Varmerør og oplyst med Gas. For at vinde den behørig Plads vil det endnu være nødvendigt, at der indrømmes Etablissementet et Rum af circa 20 Alen til det tilstødende Bolværk og et lignende Rum paa den modsatte Side af Bygningen. Saafremt Planen maatte finde Deres Majestæts allernaadigste Bifald, er det tillige min Bøn, at Actierne og Interimsbeviserne til denne Entreprise maatte blive at udstæde paa ustempelt Papiir, samt at Skatterne paa Bygningen ikke maatte forhøies i Løbet af de ti Aar, i hvilke Kjøbesummen bliver at afbetale.

I den faste Overbevisning, at Planen til et Etablissement som det ovennævnte, der ikke blot vil afhjælpe et længe følt Savn,

*) Den findes ikke ved Sagens Aktstykker i Rigsarkivet.

men give Hovedstaden selv en fornyet, tiltrækkende Kraft, saavel for dens egne Indvaanere, som for de Fremmede, der gjæsteden — vil tilvende sig Deres Majesæts landsfaderlige Opmærksomhed og i Deres Majesæts Viisdom finde sin Afgjørelse, vover jeg at henvende mig directe til Deres Majestæt med dette allerunderdanigste Forslag, for hvis Udførelse jeg selv nærer den varmeste Interesse. Heller ikke ligger denne Udførelse længere fjern, thi det hele Foretagende, der allerede i længere Tid har beskjæftiget mine Tanker, er i den Grad modnet og forarbejdet, at det allerede ved Vinterens Begyndelse vil kunne træde i Virksomhed, naturligviis under den Forudsætning, at Deres Majestæts allernaadigste Approbation sætter mig istand til at paabegynde Arbejdet i førstkommende Junii Maaned, uden hvilket jeg har Grund til at frygte, at den Interesse, der for Øieblikket er vakt for dette Foretagende og de Kræfter, der ere satte i Bevægelse for at drive det, maaske ville lammes. Men at denne Deres Majestæts Approbation, hvoraaf mit Foretagendes Held og Fremme ene er afhængigt, ikke vil udeblive, derpaa haaber jeg med den fuldeste Fortrøstning.

Allerunderdanigst

Georg Carstensen.«

Med et genialt Blik for Byens fremtidige Udvikling havde Carstensen anlagt »Tivoli« udenfor Vesterport, men dette Klarsyn svigtede ham, da han valgte Arealet til »Casino«. Den yderste Del af Sct. Annæplads var paa den Tid et Øde med store Brostens-Oplag indhegnede af grimme Plankeværker og skilte fra dyndfulde Kørebaner ved dybe Grøfter, hvori Fremmede let dumpede, fordi Kvarteret kun var oplyst med et Par Tranlamper. Tilgangen til den fornemme Amaliegade fandt mest Sted gennem Norgesgade — nu Bredgade — over Slotspladsen, og det var derfor dumdrigt at ville lægge et folkeligt »Vinter-Tivoli« i Byens mest uopdyrkede Hjørne. Da Kongen efter Kancelliets Indstilling nægtede at overlade Carstensen Pakhuset, maatte han opgive denne Enkelthed af Idéen, men selve Planen opgav han ikke. »Det vil iøvrigt komme under nærmere Overveielse«, resolverede Majestæten i Skanderborg den 31. Juli 1845, »hvorvidt den ansøgte Tilladelse til at anlægge et Vin-

2. H. N. 304
1845

4463
Fjerde Klasse
til Documenter eller Hjemlepapire,
Afskriftning 5 & 111. d.

nr. 1175. N. 165.

Nr. 4.

42 Rigsbankhilling Solu.

Bentzen. 1845. Malling,

Altrenningsforberigt

Hjertbaard dets 1. Okt. 1845.

Det vil ikke være nødvendigt

Opent Georg Johan Bernhard Carstensen
ansøger altrenningsforberigt over
altrenningsforberigt tilladelse til, med
hjerte af at betingelse, at omme
anlægge et Winterforlystelse
helt paa egen Maade og
Casino, samt at betingelse og
Løstrenningsforberigt i Anledning
af denne forberigt indstillet
paa indsendt papir.

Dette Majestæts altrenningsforberigt
Oprensning, at ligeledes der
indlægges for indlægges i den
Majestæts Hofretsskuffe i for Godt
sammen at indlægges for
Sølt af alle Winter og Sommer
en mindre blande sig med
sammen, for at forberigt sig,
efter dens Anbuds: spaltet
sammen indlægges forberigt
indlægges Rigens Wæb og Hæ,
der i de lange Wintermaaned
Løstrenningsforberigt og
ligetinde indlægges. Naar
sammen det indlægges, paa Grund
af den bestaende og andre Måder.
sammen og de indlægges forberigt
Løstrenningsforberigt, at et
indlægges, at et indlægges
indlægges indlægges forberigt
i det indlægges, forberigt
Løstrenningsforberigt
indlægges indlægges og
indlægges indlægges indlægges
indlægges indlægges forberigt
indlægges indlægges forberigt

Altrenningsforberigt
indlægges af
indlægges forberigt

2. H. N. 304
1845

11175
1845

En Side af Georg Carstensens Ansøgning om Tilladelse til Oprettelsen af »Casino«.

(Rigsarkivet.)

terforlystelses-Etablissement kan meddeles, naar han paaviser en dertil passende Plads«. Næppe havde Carstensen erfaret Kongens Bestemmelse, førend han bad om Lov til straks at indbyde til Aktietegning under Forventning af en Koncession. Der- som Sagen trak i Langdrag, frygtede han at miste den Sum, som »Musikforeningen« havde tegnet til Anskaffelsen af en Sal. I Christian den Ottendes Svar paa denne Anmodning var Over- vejelse blevet til et Løfte:

»Vi ville allernaadigst, at det tilkjendegives Supplikanten, at han, naar han opgiver en passende Plads til Anlæggelse af be- meldte Etablissement, vil kunne vente dertil at erholde Til- ladelse«. Kun tre Dage senere skrev Carstensen til Kancelliet, at han ved Auktion havde købt Ejendommen Nr. 118 og 119 i Amaliegade, og dær var det nu hans Agt at rejse »Casino«. Han havde allerede i en Audiens meddelt Kongen Købet, »uden at Majestæten gjorde nogen Erindring med Hensyn til Stedets Beliggenhed«. For at berolige Kancelliets aristokratiske Herrer tilføjede han, at Forlystelserne ikke blev af »nogen støiende Na- tur«, og at de Sale, hvor de tænktes at foregaa, ikke vendte imod Gaden. Efter denne Erklæring fik Carstensen omsider det Svar, han med Længsel ventede paa, idet Kongen den 1. November 1845 underskrev et højtideligt Dokument, som gav ham Ret til at anlægge »Casino«, »hvor der mod en vis Entré- betaling for de Besøgende opføres Musik og derhos haves de fornødne Restaurationer, dog at han lader disse besørges ved dertil berettigede Personer, samt forøvrigt holder sig de Lov- givningsforskrifter, som i den paagjældende Henseende kunne finde Anvendelse, efterrettelig«.

Den Gaard, Carstensen havde købt, tilhørte senest Stats- minister Hans Krabbe-Carisius, som døde ugift i Juli 1845. Byggegrunden blev efter Tidens Priser betalt ualmindelig dyrt: 40,000 Rdlr. for godt 6,000 Kvadratalen Jord. Havde den end- da ligget paa »Strøget« mellem Kongens Nytorv og Vester- port! Men Carstensens Motiv til at søge ud i Amaliegade be- roede uden Tvivl paa en Trang til at virke i Majestædens umid- delbare Nærhed, og Naboskabet satte da ogsaa snart den Frugt, at Kongen overtog en anden Prioritet paa 25,000 Rdlr. Med »Adresseavisen« fulgte fjorten Dage efter Bevillingens Udste-

delse en pompøs Aktieindbydelse, som var skrevet ud fra et stort Kendskab til, hvorledes Kjøbenhavnerne skulde »tages«; ethvert Middel, Sproget stillede til Raadighed, var anvendt for at gøre Planen tillokkende. Etablissementet vilde efter Arkitekt Stillings Beregninger komme til at koste 200,000 Rdlr., der fordeltes i Aktier à 25 Rdlr.; Carstensen agtede selv at beholde 400 Aktier, hvorved Antallet steg til 8,400. De aarlige Udgifter ansloges til c. 27,000 Rdlr., medens Indtægten blev kalkuleret til c. 52,000 Rdlr. Af Overskuddet, c. 25,000 Rdlr., forbeholdt Carstensen sig 20 pCt.; Resten fordeltes paa de 8,400 Aktier. Foruden Buegange, Restauration, Konditori, Billardsalon, Læsecabinet, Pergola eller Løvsal skulde Bygningen indeholde en meget stor Musiksal med omløbende Gallerier; den havde paa Papiret Plads til »flere Tusinde« og var bestemt for store Musikfester og Forsamlinger, hvorimod en projekteret mindre Sal havde Plads til c. 400 Personer og skulde bruges til smaa Koncerter, Forelæsninger, Industri- og Kunstudstillinger, Dinéer, Familiefester, Baller o. s. v. Carstensen slog stærkt paa, at det navnlig var i Musikens Tjeneste, Etablissementet agtede at virke. Den stadig voksende Sans for Musik havde gjort Savnet af et rummeligt Lokale føleligt. Derfor var det »Musikforeningens« Tanke at sætte sig i Spidsen for Opførelsen af en saadan Bygning, hvortil de tegnede Aktier nu kom »Casino« til Gode. Etablissementets Virksomhed var ikke afhængigt af Vejr- liget eller lignende Tilfældigheder: »Medens Sommeren spreder Hovedstadens Indvaanere til forskellige Kanter«, skrev han, »samler Vinteren dem paany indenfor dens Mure; medens Sommeren tilbyder tusinde Fornøielser udenfor Byen, hvor hver en grøn Plet allerede er Forlystelsessted nok, byder Vinteren til Erstatning kun ét Theater, der baade er for lille for en anseelig Hovedstad og for dyrt for den Uformuende — mon man da ikke i den lange og barske Vinter, naar Sne og Regn og Regn og Sne er den eneste Afvexling med Glæde og Begjærlighed vil tye hen til et Sted, hvor grønne Væxter, sprudlende Fontainer, duftende Blomster og Musikens Toner kappes om at frembringe et smilende Foraar? Efter denne lyriske Udgydelse talte han til sine Medborgeres økonomiske Sans: »»Casino« fordrer ikke en Masse Apparater og Materialer, der bestandig trænge til at

fornyes uden at besidde noget reelt eller absolut Værd i sig selv; det trænger ikke til bestandig nye Tillokkelser, nye Pirringsmidler, men kun til ét eneste, udsøgt Orchester; det behøver ikke en Masse af Folk og Betjente, men kun det høist ubetydelige Antal, der er nødvendigt for Controllen, Rengjøringen og Gasapparatet; det kræver ikke hele Cohorter af Kunstnere, der skulde betales i dyre Domme«. Med disse Ord tog Carstensen aabenbart et klogt Hensyn til den Kritik, der var rejst mod Driftsomkostningerne i »Tivoli«, hvor hans Dispositioner for Sommeren 1845 havde vist sig forfejlede og efterladt et Underskud paa 10,000 Rdlr. Endelig sluttede han Aktieindbydelsen med at give endnu en Anvisning paa Fremtiden — den vigtigste af dem alle: »Skulde Trangen til et større, rummeligere og hensigtsmæssigere Theater om kortere eller længere Tid ret gjøre sig gjældende, vil Bygningen være saaledes konstrueret, *at den i mindre end 3 Maaneder kan forandres til et fortrinligt Theater med fire Rader Loger og alle mulige Bequemmeligheder*«.

Aktietegningen indbragte kontant 121,000 Rdlr. fordelt mellem c. 700 Aktionærer, foruden et betydeligt større Beløb end man havde Brug for, tegnet i Arbejde og Leverancer. Carstensen lod Adgangen til yderligere Kontanter staa aaben og indbød de Mennesker, som havde tegnet Aktier mod at præstere Varer eller Arbejde, til et Møde for dèr at drøfte en *ny Plan*, hans urolige Hjerne senest havde undfanget. Den drejede sig om at rejse et komfortabelt Hotel paa Grundlag af de Leverancer, som var overflødige for »Casino«. Han havde straks en ny pompøs Aktieindbydelse færdig og fik nedsat en Komité, men længer kom Projektet vistnok ikke. Derimod antog »Aktieselskabet Kjøbenhavns Casino« fast Form, og ved den konstituerende Generalforsamling i »Hotel d'Angleterre« den 24. Novbr. 1845 valgtes en Bestyrelse, i hvilken Justitsraad Edvard Collin — ældste Søn af Statsmanden Jonas Collin — blev Præses.

Carstensen havde altsaa ført sin Plan sejrrigt frem. »Casino«s Fremtid syntes ligesaa straalende som »Tivoli«s i de to første Sæsoner, og det skadede ikke Entreprenøren, at de unge Oppositionsblade stillede sig uvilligt overfor hans Foretagsomhed. Paa et Angreb i »Fædrelandet« svarede han den 5. Decbr.

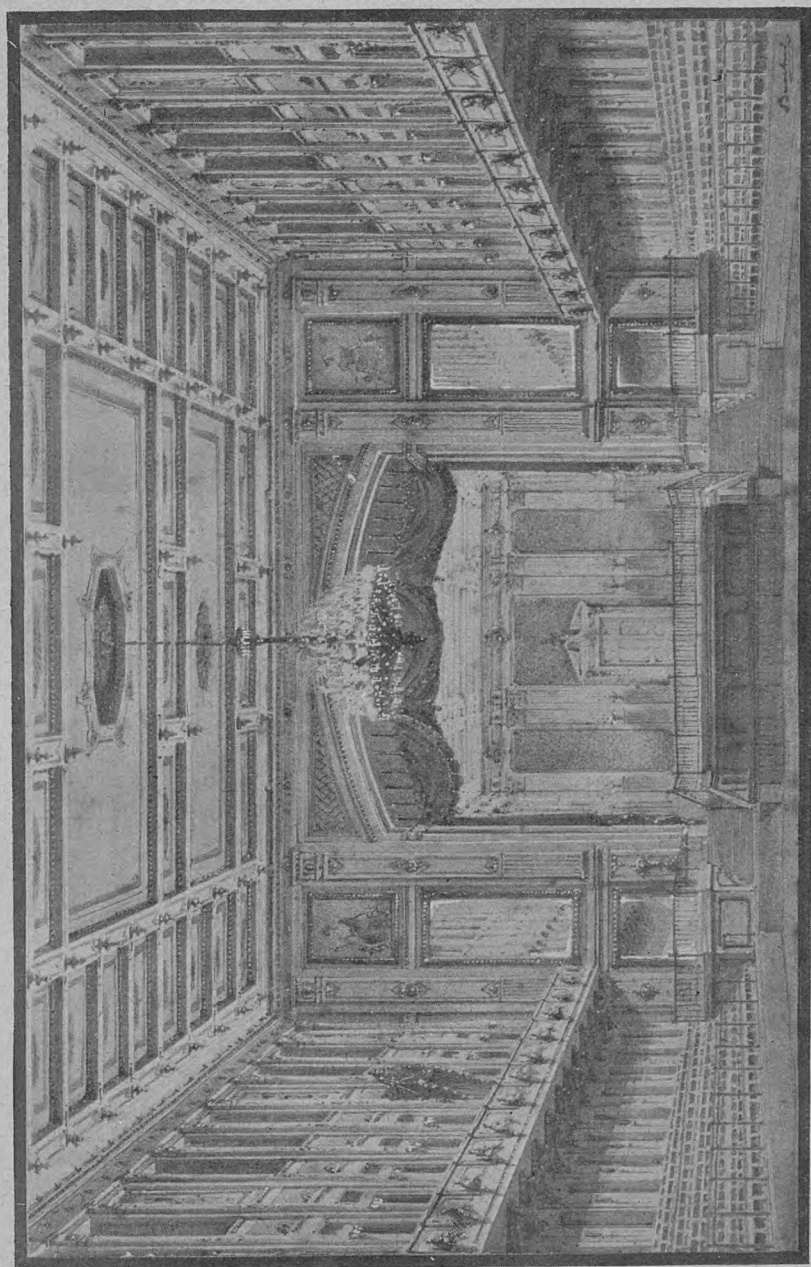
1845 i »Berl. Tid.« med en Artikel, som i faa Ord indeholdt hans Arbejdsprogram:

»Bladet »Fædrelandet« har lige fra den Tid af, da jeg med Udgivelsen af »Portefeullen« forbandt Festinoer og Wauxhal-ler for Abonnenterne, hvilke senere efterhaanden udvidedes til selvstændige Foretagender af samme Natur, indtil de endelig koncentreredes i »Tivoli«, havt, hvad det i sit Sprog vilde kalde »sin stadige Opmærksomhed henvendt paa mig« eller med andre Ord søgt at indvirke paa Opinionen paa en Maade, der nødvendigvis maatte sætte mig og mine Foretagender i et ugunstigt Lys. »Fædrelandet«s og mine Bestræbelser ere vistnok grundforskellige; »Fædrelandet« agiterer for *sin* Fornøjelse, jeg for *Andres*, det for politiske Discusser og Sammenkomster, jeg for Folkets Moro og Adspredelser — hvor ganske naturligt alt-saa, at »Fædrelandet« maatte blive min Modstander. Men med hvor stor Udholdenhed end »Fædrelandet« har søgt at modvirke mine Bestræbelser, saa have dog alle dets Anstrengelser været forgjæves, og det af den simple Grund, at det er langt lettere at bringe Folk til Recreation end til Revolution«.

Nogle Dage senere rejste Carstensen til Udlandet »for at indlede Forbindelse med Kunstnere, Musikhandlere og deslige, der i Fremtiden kunde blive »Casino« til Nytte. Navnlig vilde han have sin Opmærksomhed henvendt paa at skaffe Etablis-sementet et Gasapparat — en Attraktion i Tran- og Olielam-pernes Tid. Under hans Fraværelse begyndte Udgravningen af den sumpige Byggegrund, der var blevet forøget med et Stykke af Admiralinde Wengels Have og som slugte en stor Del af Aktiekapitalen, førend den kunde bære Murværket. Skuffede Aktionærer sagde derfor senere med en vis Ret, at Carstensen »Vinter-Tivoli« var mislykket fra Grunden. Da han efter fire Maaneders Forløb kom tilbage, havde han tabt Troen paa at kunne fastholde Publikums Interesse alene ved at byde det mu-sikalsk Underholdning, og fortsatte pinlige Erfaringer fra »Ti-voli« bestyrkede yderligere denne Frygt. Derfor bad han den 1. Juli 1846 Kongen om Lov til at opføre *mimiske Forestillinger*. Aaret før havde han søgt en lignende Tilladelse til Brug for »Tivoli«, men I. L. Heiberg og August Bournonville fraraadede da Kancelliet at give ham den. Nu gentog han i indtrængende

Ord sit Ønske: »Dersom »Tivoli«, der yder Hovedstadens Indvaanere billige og uskyldige Fornøjelser og allerede har tiltrukket sig Fremmedes Opmærksomhed, ikke skal forspilde den Yndest, det alt har erhvervet, og gaa til Grunde, er det absolut nødvendigt, at det maa kunne byde Publikum mimiske Forestillinger, der ikke staar udenfor Kunsten og derfor har en gavnlig Indflydelse paa Tilskuerne«. Da han vidste, at Artistfamilien Price, som opholdt sig i Udlandet, fra 1832 havde en saadan Bevilling, tilføjede han, at han ingenlunde havde i Sinde at paaføre Familien et Tab, men agtede at tilbyde den Engagement. Kongen bifaldt 16. Oktbr. 1846 Ansøgningen: Carstensen maatte herefter opføre mimiske Forestillinger i begge sine Etablissementer mod at betale Fattigafgift og finde et for Brødrene Price betryggende Arrangement, hvis de kom tilbage til Kjøbenhavn.

»Casino«s Tilskuersal i Georg Carstensen's Dage.

II.

SØNDAG d. 21. Februar 1847 var Amaliegade om Aftenen fyldt til Trængsel af nysgerrige Kjøbenhavnere: »Den forlystige Agent« eller »Greven af Casino« aabnede sit »Vinter-Tivoli«. Med Besvær banede de Besøgende — deres Antal opgives snart til 1300, snart til 4000 — sig Vej til Carstensens nyeste Vidunder. Aftenens Program bestod af en Instrumental-Koncert i fire Afdelinger under Anførsel af H. C. Lumbye; den varede fra Klokken 7½ til 12, men Lokalet var aabent til Klokken ét om Natten.

Dagen efter gav »Berl. Tid.« Udtryk for den almindelige Mening: »Den store Koncertsal er baade imponerende og smukt dekoreret; de siddende Pladser, som baade paa Gulvet og i Galleriet er arrangeret amfiteatralsk, bidrage meget til det smukke Udseende og gør Salen meget skikket til Tilskuerplads for Teatret, naar det engang skal benyttes; Musikken, der udførtes af Lumbyes Selskab og i Gaar bestod af flere smukke nye Ting, blandt Andet en »Casinovals« af Hr. Lumbye, tog sig fortræffeligt ud, Oplysningen var brilliant, skønt de i Forgaars ankomne Gasapparater end ikke kunde være benyttede. Pergolaen eller Vinterhaven er, som noget hos os aldrig før sét, især overraskende og frembyder et herligt Skue af sydlandsk Karakter; den gaar som bekendt gennem hele Højden, saa at den afgiver Kommunikation for begge Etager, og herved er den tillige med sit Galleri og skønne Opgange bleven hensigtsmæssig for Planternes Gruppering. Bazaren, en lang Passage i Stueetagen med Butikker paa begge Sider, er ogsaa smuk og ny i sin Art. Den mindre Koncertsal er meget bekvem til private Baller og Selskaber. Kort, det Hele er meget smukt indrettet og pompøst,

lader sig imidlertid ikke beskrive, men maa ses«. Blandt de Seværdigheder, Referenten ikke evnede at beskrive, men som fængslede Tilskuerne mest, var Fontænen i Pergolaen og Kaskaderne i Vestibulen. Mellem grønne Planter rislede Vandet ned i Bassiner, hvor Guldfisk svømmede under Aakandblade. Carstensen havde endnu engang — den sidste! — lagt Hovedstaden for sin Fod.

Men Glæden varede kun kort. Da Nysgerrigheden var tilfredsstillet, viste det sig, at Byen slet ikke havde Trang til et »Vinter-Tivoli«. Vittighedsbladet »Corsaren« drillede Bestyrelsen, »der gik omkring i Konfirmationsklæder med Handsker saa hvide som Indtægt-Contoen i Aktionærernes Regnskabsbøger«. Bladet hævdede, at man kunde more sig fortræffeligt — »naar man selv tog Morskaben med«. Det jævne Publicum savnede Samtalestof under Carstensens »Konversations-Soirée« og foretrak at blive underholdt af Pjerrot-Volkersen i »Kalkeballen« eller af et Cirkus paa »Vesterbros Teater«, der laa ved Frihedstøtten udenfor Porten. Og for Bourgeoisiet glimrede Fru Heiberg paa den kgl. Scene i Spidsen for alle »Guldalder-Skuespillerne«, medens Monarken selv understøttede en Italienertrups aandløse Virtuossang paa Hofteatret ved Christiansborg Slots Ridebane. »Casino« var ganske vist det Sted i Hovedstaden, hvori Gas for første Gang blev anvendt (5. April 1847), men det nyttede ikke, at Carstensen forsøgte at trække Folk til Huse ved at avertere med »fuld Gasbelysning« — de ret gode Søndagsindtægter dækkede ikke Underbalancen om Hverdagene, paa hvilke Lokalet stod aabent som almindelig Restaurant, hvortil Entréen indtil Klokken 5 var 24 Skilling og derefter 4 Skilling. Pricernes Pantomimer betegnede fra 11. April 1847 en Stigning i Besøget, men da Billetten samtidig steg til 2 Mark, var »Casino« ikke længere Byens billigste Forlystelsesanstalt. Undertiden udlejede Carstensen Lokalet til private Aftenunderholdninger og Koncerter, ved hvilke det kgl. Teaters Kunstnere søgte at erhverve en Ekstraintægt, men til daglig fortsatte han Driften med Lumbyes Orkester, enkelte Solister og Pricernes Selskab paa Programmet. Her var det, at August Bournonville opdagede Familiens yngre Medlemmer, Trekløveret Juliette, Sophie og Amalie Price og hjalp dem med at gøre det vanskelige Spring

fra et omflakkende Liv til den kgl. Scene. Midt i Maj sluttede Sæsonen med en Benefice-Soirée, som Kongefamilien overværede, til Fordel for Carstensen, der nogle Dage senere begyndte sin sidste Kampagne i sit »Sommer-Tivoli«, medens hans »Vinter-Tivoli« fortsatte Tilværelsen som Restaurant. De første Maaneders negative Resultat ses af Beslutningerne paa Generalforsamlingerne i Juni og Septbr. 1847, hvor det vedtoges at forøge Aktiekapitalen med 8,000 Præmie-Aktier à 5 Rdlr.

Med disse Erfaringer in mente burde Carstensen resolut have ladet »Casino« omdanne til et Teater, men han valgte fra 31. Oktbr. 1847 at fortsætte den mislykkede Begyndelse. Paa Programmet vekslede atter Koncerter og Pantomimer, men det kneb stadig med Tilslutningen.

»Mens Herrerne glo paa hinanden
Og gabe, saa det er en Gru,
Slaar hver Aktionær sig for Panden
Og stønner fortvivlet i Hu«

sang man i en samtidig »Casino-Vise«. Siden sidst havde Foretagendet faaet en slem Konkurrent, idet H. C. Lumbye havde forlagt sin og Orkesterets Residens til »Hippodromen« — nu Folketeatret — paa Nørregade, medens »Casino« maatte nøjes med fremmede Musikere. Heldet fulgte ikke et fransk Balletkorps, som Carstensen indkaldte, og undertiden »gjorde Gassen Skrue«, saa at Etablissementet maatte lukke. Niveauet sank, da Maskeraderne blev indført, og selve Kronprins Frederik bidrog dertil ved i Selskab med Modehandlerinden Louise Rasmussen og nogle Soldebrødre at føre an ved natlige Bakkanaler, medens Arveprins Ferdinand havde sit Aftrædelsesværelse ved Siden af den lille Sal. Kongens Død i 1848 medførte seks Ugers Lukning, og kort efter fangede Krigen Alles Interesse. I de bevægede Martsdage naaede »Casino« endelig at gaa ind i Almenhedens Bevidsthed, men paa en ganske anden Maade end Carstensen havde tænkt sig, idet det store politiske Møde foranlediget ved Opstanden i Holsten fandt Sted under uhyre Deltagelse efter Indbydelse af L. N. Hvidt, H. N. Clausen og andre af den liberale Oppositions Ledere. Fra det næste »Casino-Møde«, som ligeledes havde til Formaal at virke hen til Danmarks og Sles-

vigs konstitutionelle Forening, udgik Folketoget til Kong Frederik paa Christiansborg den 21. Marts. Carstensen søgte at fastholde Populariteten ved at gøre »Casino« til et Brændpunkt for Dagens politiske Nyheder. Han averterede, at et stort Udvalg af danske og fremmede Aviser fandtes i Lokalerne, og at Publikum ved Opslag i Bazargangen paa den hurtigste Maade fik Underretning om alle vigtige Begivenheder. Efter de første Træfninger i Slesvig arrangerede han Koncerter, ved hvilke en Fjerdedel af Indtægten tilfaldt de faldne eller saarede Soldaters Familier.

Men alle hans Bestræbelser var forgæves. I sin hidtidige Form var »Casino« viet til Undergang, fordi der blandt Byens Borgere hverken var Brug eller Betingelser for den Art af selskabeligt Samkvem, som Carstensen havde forudsat. Medens han i pinlige Pressediskussioner med »Tivoli«s Bestyrelse kunde pege paa sine heldige Resultater i de første Somre, var hans Ledelse af »Casino« forfejlet lige fra Starten. I Maj 1848 mærkede han, at Konkursen nærmede sig, og han modtog derfor Krigens Udbrud som en Befrielse. Ved at gaa med som Frivillig slap han paa en tiltalende Maade bort fra Opgøret med vrede Aktionærer og fik Brug for de militære Kundskaber, han i sin Ungdom erhvervede som Løjtnant i Livkorpset. Med Haabet forude om at vinde Hæder paa Slagmarken forlod han samtidig »Tivoli« med en flot Gestus, idet han meddelte Aktionærkomitéen, at hvis Krigens Udfald gav Anledning til Glædesytringer, vilde hans militære Mission være opfyldt, og han stod da atter til Bestyrelsens Disposition.

Da ingen af »Casino«s Aktionærer vilde yde Bestyrelsen Laan til Fortsættelse af Driften, erklærede Selskabet sig fallit den 28. Juli 1848. Bankerotten var saa total, at Aktierne solgtes for et Glas Toddy. Paa dette altfor sene Tidspunkt erindrede man, at Carstensen allerede i sin Aktieindbydelse havde gjort opmærksom paa, at Bygningen let lod sig forandre til et Theater. Dersom et Privilegium kunde erhverves, var Odense Teaters Direktør, *H. W. Lange*, villig til for egen Regning at overtage Driften. Hvis Idéen lod sig gennemføre, kunde »Casino«s Realisation maaske forhindres. Derfor indgav Bestyrelsens nye Formand, Forfatteren Carl Borggaard, til Kongen en Ansøgning,

hvorved han søgte at redde det mest mulige fra Forliset. »Der-
som Anstalten skal fortsættes med nogenlunde Udsigt til et
heldigere Resultat,« skrev han, »er det formeentlig nødvendigt,
at der bydes Publicum en righoldigere og mere afvejlende Ad-
spredelse, end man i den forløbne Tid har kunnet fremskaffe,
medens det tillige ansees for Anstaltens Pligt, at de Forlystel-
ser, der bydes Publicum, blive aandsdannende og belærende.
Der er navnlig paatænkt Arrangement af Lystspil, Folke-
comedier og Vaudeviller, til hvilke Forlystelser »Casino«s Lo-
cale med det anbragte Theater m. v. frembyder fortrinlig Lei-
lighed, og jeg anholder derfor herved allerunderdanigst paa Be-
styrelsens Vegne om Tilladelse for Selskabet »Casino« til i sam-
me at lade give Forestillinger som anført.«

Den Eneret paa Fremstilling af dramatisk Kunst, som Fre-
derik den Femte i 1750 havde tilstaaet Komediehuset paa Kon-
gens Nytorv, blev i omtrent et Seculum overholdt med stor
Strengthed. De vekslende Direktioner hindrede ethvert Konkur-
renceforsøg, naar dette ikke udgik fra selve Hoffet i Form af
fremmede Gæstespil. Derved kom Nationalscenen til at glimre
paa Baggrund af »Kalkeballen«s Dilettantkomedie i Kannike-
stræde eller Vesterbros Fjælleboder og Menagerier. De skær-
mende Volde havde selv noget i sig af Privilegieaanden, som det
ogsaa for Skuepladsens Autoriteter gjaldt at bevare.

Men Aarene omkring Grundloven var ogsaa paa Teatrets
Omraade en Brydningstid. Hvad ingen tidligere havde opnaaet,
var efter store Anstrengelser lykkedes for Forfatteren Thomas
Overskou, idet Christian den Ottende den 3. August 1846 gav
ham Bevilling til at oprette en *folkelig* Scene. Foretagendet
strandede ganske vist, fordi Overskou manglede baade prak-
tisk Sans og Penge, men ved at udstede det første Privattheater-
privilegium havde Myndighederne forladt den næsten hundred-
aarige Opfattelse af Nationalscenens Eneret. Der forelaa alt-
saa et vigtigt Præcedens, da Forfatteren Carl Borggaard paa
Aktieselskabet »Casino«s Vegne indsendte sin Ansøgning. Sagen
vandt derfor Tilslutning saavel i det kgl. Teaters Direktion som
i Magistraten, hvorefter Justitsdepartementets Indstilling til
Kongen blev positiv, og den 24. Oktober 1848 gav Frederik
den Syvende paa Christiansborg Slot »Casino« Bevilling til at

opføre Lystspil, Folkekomedier og Vaudeviller. Det var uden Tvivl et haardt Slag for Overskou at se sin Plan blive realiseret af andre. Henrik Hertz benyttede Situationen i sin polemiske Komædie »Hundrede Aar«, hvor det havde lange Udsigter med Overskous folkelige Scene, medens Rejsningen af »Casino« skred rask frem. Bygmesteren siger da til en Borger:

»Nu tilsidst Tapeter, Tæpper og Forgyldning og Zirater,
Og min Bygning flux er færdig med dens Sale, dens Theater,
Med dens Pergola, dens Trappe, hvor man har en uhørt Plads,
Dens Boutiker og dens Tunnel og Belysningen med Gas.
Alt, o Publikum, er færdigt, og din Smag det vil behage.
Kun et lille Hul er aabent, ikkun det jeg lod tilbage.
Som et Vindue blev ubyggt i Aladdins Slot — forstaa,
Landets Sultan skulde naadigst lægge sidste Haand derpaa:
Dette Hul, *Kasserer-Hullet*, overlades dig at fylde,
Rigt med Sedler at betrække, med Ducater at forgyldel!«

Nogle Uger før Bevillingen forelaa, sagde Georg Carstensen officielt Farvel til sit Smertensbarn ved en Afskeds-Soirée, som bl. a. Familien Price og Kristian Mantzius arrangerede for ham. Han var kommet tilbage fra Krigen og drog nu ud som Premierløjtnant til Hærstyrken i dansk Vestindien, hvor han levede i fire Aar. Ved Udgangen af 1852 tog han Afsked som Kaptajn og bosatte sig i New-York, og her udførte han i Forening med den tyske Arkitekt Gildemeister de Tegninger til Krystalpaladset, som vandt Prisen, men paa Grund af en finansiel Katastrofe indbragte de ham ikke det forventede Vederlag.

I Foraaret 1855 kom Georg Carstensen tilbage til Kjøbenhavn og blev modtaget med ironisk Jubel af »Folkets Nisse« og »Corsaren«. Hans vaklende Helbred havde ikke svækket hans Lyst til atter at blive Hovedstadens Maître de plaisir. Paa »Casino« fejrede han Genkomsten ved in effigie at fremvise sit amerikanske Krystalpalads, der havde skaffet ham flere Skuffelser end Glæder, men da han tilbød Bestyrelsen sin Assistance som Maskeradearrangør, betakkede man sig for hans Hjælp. I den følgende Tid kæmpede han en haard Kamp for at holde sig oven Vand. Da han mærkede, at ikke alene »Casino«s, men ogsaa »Tivoli«s Bestyrelseskontor var lukket for ham, fremsatte han uretmæssige, økonomiske Krav, der atter bragte ham

Nederlag. Stridighederne efterlod i hans Sind en Trang til at ville ødelægge den idylliske Have, hvori hans Statue nu er rejst. I Harme over Udelukkelsen fødte han en Plan om at anlægge et konkurrerende Etablissement, som i Modsætning til »Tivoli« skulde blive »en virkelig forædlende Forlystelsesanstalt«, og det lykkedes ham at faa kgl. Bevilling til at realisere denne Hævnaakt paa en Grund i Frederiksbergallé. I den offentlige Indbydelse til Aktietegningen søgte han at vinde ny Tillid og Kredit ved at erkende, at »Aarene og Livets bevægede Forhold havde fremkaldt en større Alvor hos ham.« Døden skaanede ham imidlertid fra ogsaa at opleve den Skuffelse, som »Alhambra« blev; inden Etablissementet aabnedes, havde en Lungebetændelse den 4. Januar 1857 bortrevet Georg Carstensen i hans 45 Aar.

Han var i det nittende Aarhundrede den første, som i stor Stil førte Formerne for det evropæiske Forlystelsesliv til Kjøbenhavn. Det letsindige og omskiftelige i hans Livsførelse tillod ingen i Samtiden at fælde en retfærdig Dom om hans Evner. Efter H. C. Andersens Mening var han et Geni, Carl Ploug betragtede ham derimod som en literær Probenreuter. Paa en Maade havde de begge Ret. Georg Carstensens springiske Fantasi og letvakte Begejstring gav ham et Præg af Genialitet, men Løsheden i hans Karakter svækkede alt, hvad han foretog sig. Hans Brist var et Misforhold mellem hans Startglæde og hans Udholdenhed. P. Hansen sammenlignede hans Liv med et Lys, tændt i begge Ender: »Blussende og flammende, men hurtigt udbrændt«.

H. W. LANGE
(»Casino«s Direktör 1848—55).

III.

EFTER at bl. a. Tilskuersalens Tribune var blevet forandret til en Scene, og Bevillingsspørgsmaalet var bragt i Orden, kunde Etablissementets interimistiske Bestyrelse modtage Tilbudet fra *Hans Wilhelm Lange*, som mere end nogen anden var den Mand, af hvem det kunde ventes, at han med Held vilde kunne gennemføre Kjøbenhavns første Privat-teater. Trods sine kun 33 Aar havde Lange allerede en betydelig Virksomhed bag sig. Han fødtes den 18. Januar 1815 i en fattig Skomagerfamilie og blev efter sin Konfirmation sat i Konditorlære, men Lyst til Scenen drev ham til »at løbe af Læren«, og i sit 18 Aar debuterede han som Elsker ved et af Dagens primitive Provinselskaber. I de følgende Sæsoner spillede han omkring i Nordens Byer og fik overalt Navnet »smukke Lange«, indtil en af det kgl. Teaters Direktører, Professor C. Molbech, under et Besøg i Lund fandt saa stort Behag i hans Spil som Albert Ebbesen i »Elverhøj«, at han i 1839 skaffede ham en Debut paa Nationalscenen, men da hine Dages jeune premier, Wilhelm Holst, lagde Beslag paa alle Elskerrollerne, havde Lange ikke Udsigt til at faa nogen Virksomhed, hvorfor han atter drog ud til sine Sejre i Provinsbyerne. Ovre i Odense gjorde han Bekendtskab med Kronprins Frederik, som paa den Tid var Fyns Guvernør, og hans Protektion blev af stor Betydning for Langes Fremtid. Kronprinsen anbefalede i 1844 hans Ansøgning om en Provinsteaterbevilling, og fra den følgende Sæson var Lange Direktør for et rejsende Selskab, som snart blev det mest ansete. Hvor Lange var Leder, herskede Orden og Præcision, ikke alene i Administrationen, men paa Scenen. Forestillingerne var gennemarbejdede, og Udstyret over-

gik, hvad Publikum hidtil havde set. Han raadede dernæst over fortrinlige Talenter som Kristian Mantzius og Christian Schmidt, knyttede Forbindelser med Tidens unge dramatiske Skribenter, for Eks. C. Hostrup, og var den første Provinsteaterdirektør, som betalte Forfatterne Honorar. Det var derfor ikke underligt, at Langes Ry bredte sig til Hovedstaden, som han med sine faa tusinde sammensparede Rigsdaler længtes imod — ikke for paa sædvanlig Direktørmanér at komme til at brillere paa Scenen, men for at faa en Virksomhed, som svarede til hans Lyst og Evne. Det var ikke Langes mindst tiltalende Ejendommelighed, at han — den fejrede Skuespiller — kun sjældent optraadte paa »Casino« og aldrig paa sine senere Teatre.

Ved »Casino«s Start havde han mange Vanskeligheder at besejre. Publikum troede ikke paa Etablissementets Fremtid. Skuepladsen paa Kongens Nytorv stod i den almindelige Bevidsthed saa svimlende højt, at ethvert Forsøg paa at spille Komædie udenfor Nationalscenen maatte blive modtaget med et overbærende Smil. Et typisk Udslag af Uvilje fandt Udtryk i Henrik Hertz' Komædie »Hundrede Aar«, hvori en Borger spørger:

»Aa hør, kjære Ven, De kunde gjøre mig en stor Tjeneste. Vil De ikke sige mig, hvad man egentlig skal forstaa ved et Folketheater.

Aanden:

Det skal jeg saagu' gjerne sige Dem. Det er et Theater, hvor der opføres Folkecomedier.

Borgeren:

Ja, men hvad er Folkecomedier?

Aanden:

Det er saagu' saadanne Stykker, hvori det egentlige Folk eller Scener fra Folkelivet forekomme, og som derfor ogsaa ret egentlig ere skrevne for Folket.

Borgeren:

Men det har vi jo i mange Herrens Tider havt paa det kongelige Theater. Kjernen i vor hele comisk-dramatiske Literatur er justement Skildringer af det egentlige Folkeliv, saaledes hos Holberg, Heiberg og hos Overskou selv. Og jeg skulde troe, at alt dette er skrevet for Folket.

Aanden:

Men en rigtig Folkecomedie har dog noget Aparte. Der er saa meget Overnaturligt deri, som hos Raymund for Exempel —

Borgeren:

Det er jo heller ikke noget Nyt. Lige fra Ulysses von Ithacien til Alferne, Syvsoverdagen —

Aanden:

Ja, saa kan jeg vor Herre Død ikke hjælpe Dem.«

Men de Digtere, som havde haft langt mindre Held end Henrik Hertz paa Nationalscenen, for Eks. H. C. Andersen, glædede sig over det nye Teater. Og Lange selv ejede netop den stædige Energi, som krævedes for at gennemføre Planen. Personalet blev udvalgt blandt Eliten af Provinsens Skuespillere, og hvor rigtigt Direktøren forstod at bedømme Talenter, fremgik allerede af den første Forestilling, idet ikke mindre end tre af de purunge Skuespillere senere blev landskendte Kunstnere, nemlig Christian Schmidt, Lauritz Stigaard og Wilhelm Wiehe. Da alle Forberedelserne var trufne, aabnedes Teatret 2. *Juledag 1848* med Nestroys musikalske Farce »*Talismanen*« i Oversættelse ved Carl Borggaard. Huset var udsolgt, alt tegnede udmærket. Men under anden Akt indtraf en pinlig Begivenhed, som Dagen efter refereredes saaledes i »Berl. Tid.«: »Det Langeske Selskabs Forestilling af Nestroys »*Talismanen*« var i alle Henseender tilfredsstillende, ja, fra enkelte af de Spillendes Side, for Eks. Hr. Schmidt, saa fortrinlig, at det dobbelt maa beklages, at Indtrykket deraf aldeles forstyrredes ved den indtraadte Brandalarm. Klokken var vel omtrent ni, da der midt under Stykkets anden Akt opstod en Mumlens paa Tilskuerpladsen, og derpaa Rygtet om Ildløs i Bygningen forplantede sig som en Løbeild. Der opstod nu et frygteligt Virvar, Skrigen og Trængsel. Alle søgte Udgangen, mange sprang over Orkesteret op paa Theatret, og det var forgæves, at de faa mere Koldblodige søgte at berolige den af Angsten grebne Mængde. Virvaret og Trængselen tiltog og endte ikke, før man udenfor i Corridorerne og Vestibulerne erholdt de høitideligste Forsikringer om, at det Hele var blind Alarm, der var opstaaet af en stærk Kakkelovns- eller Skorstensrøg, saavidt vides fra Øltunellen, og som var trængt ind i Salen. Skønt den almindelige Uro snart lagde sig, var der naturligvis ikke at tænke paa nogen Fortsættelse af den afbrudte Forestilling. Saa vidt vi have erfaret, er dog Ingen kommen til Skade i Trængselen.«

CASINO.

Idag, Tirsdag den 26. Decembor, Kl. 7

Anden Juledag

Forste Forestilling af det Langeske Skuespillerselskab.

Talismanen

Musikalsk Jøce i 3 Acter, Musikken arrangeret af Hr. G. Brandt.

Personer:

Hr. von Sverdrup	.....	Hr. Einar.
Emma, hendes Datter	.....	Hr. Schmidt.
Samuelens Hustru	.....	Hr. Jørgen.
Samuelens Datter	.....	Lang.
Herrnab Tingsaad	.....	Herrberg.
Prebostens Hustru	.....	Herrholm.
Grethe, Pige	.....	Herrgen.
Maged, Jøst	.....	Herrmann.
Georgens Samerter	.....	Hr. Koch.
Georgens Samerter	.....	Hr. Rasm.
Johann, Samerter	.....	Hr. Schar.
Johann, Jøst	.....	.....
Gisla, Høst	.....	Lang.
Hr. Pige	.....	Hr. Knigt.
Høst.	.....	Hr. Rasm.
Hr. Pige	.....	Herrgen.
Høst.	.....	Herrmann.
.....	.....	Hr. Schmidt.
.....	.....	.....

CONCERT

under Anførsel af Hr. Musikdirecteur Lumbye.

Billetter til numererede Pladser paa Balconen og Amphitheatret (de ophøiede Pladser ved Gulvet) à 3 Mk og til de øvrige Pladser à 2 Mk. (for Børn det Halve) erholdes som sædvanligt i Casinos Billetcontour paa Forestillingsdagen.

Billetterne gjælder ikkun til den Forestilling, hvortil de ere tagne, og de til de tidligere Forestillinger solgte Billetter ere ikke lenger gjældende.
Indgangen indbødes Kl. 6.

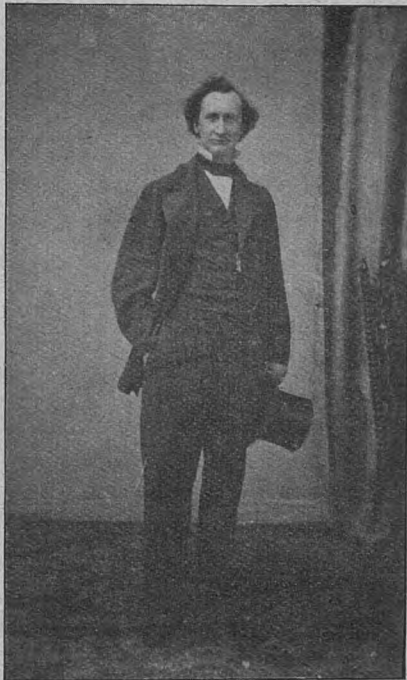
Tirsdag.

Gadeplakat fra Aabningsforestillingen

(Teatermuseet).

Men Lange opfattede Panikkens Aarsag ganske anderledes. Han mente, at nogle ondsksfulde Personer havde kastet Knaldhætter paa Gulvet, traadt paa disse ved et forud aftalt Tidspunkt af Forestillingen og raabt: »Brand! Brand! Teatret brænder!« Men han lod sig ikke kue. Hans Datter, Fru Agnes Nyrop, fortalte senere, at han sent paa Natten kom hjem, bleg, rasende, men energisk som altid, og sagde: »Om jeg skal gaa fra »Casino« i min bare Skjorte, saa skal Forestillingerne fortsættes!« Og skønt Inventaret havde taget megen Skade under Panikken, lykkes det ham at gennemføre sin Vilje. »Talismanen« var i Forening med Peter Fabers Studenterkomedie »Stegekælderer« tilstrækkelig til at holde Driften nogenlunde gaaende i den første halve Sæson, og i den følgende blev Opførelsen af Eventyrkomedien »Mer end Perler og Guld« meget betydningsfuld for Teatrets Fremtid. Stykkets Bearbejder H. C. Andersen, fortæller selv, at Komedien »bragte Casino i Credit hos alle Klasser fra de Fornemste til de Fattigste«. Resultatet gav ham yderligere Lyst til at forsøge, om det Talent, Verden beundrede hos ham som Eventyr-Digter, ikke ogsaa kunde »bære nogen Blomst« i dramatisk Retning. Snart havde han »Hyldemo'r« færdigt, og efter Opførelsen af »Ole Lukøje«, hvori Schmidt henrev alle som Christian, greb en Haandværker Forfatterens Haand og sagde: »Tak, Hr. Digter Andersen, det var en velsignet Komædie«, hvilket glædede ham mere »end den mest glimrende Anmeldelse«. Han oplevede i den følgende Tid Eksempler paa, at Stykkets Moral, at Sundhed, godt Humør og Sjælefred er mere værd end Penge, havde Bud til mange, og han saa deri Beviset for, at »Casino« opfyldte en Mission. Efterhaanden fulgte andre Forfattere H. C. Andersens Eksempel, og Lange stillede gerne sin Scene til Disposition for dem, hvis Arbejder blev ringeagtede af det kgl. Teaters Direktør, I. L. Heiberg. Paa dette Grundlag opførtes C. Hostrups Komædier »Gjenboerne«, »En Spurv i Tranedans« og »Mester og Lærling« — det sidste ikke uden at fremkalde Spektakler og Pibning, fordi »Flyveposten«s Redaktør Edvard Meyer troede sig latterliggjort i Skildringen af Redaktør Grønholdt. »Der var altid udsolgt Hus, og Direktøren gned sig i Hænderne af Glæde«, fortæller C. Hostrup, »men jeg ærgrede mig derover, fordi disse Optøjer drog Opmærksomheden bort fra

selve Stykket, der havde et ganske andet Formaal end at kæmpe mod Hr. Meyer«. Gennem disse Arbejder og Nyheder som Chivitz' og Reckes »For Alvor«, Erik Bøghs »Et enfoldigt Pige-barn« og »Fastelavnsgildet«, Overskous »Fandens Overmand« og Nestroys »Lumpacivagabundus«, fik »Casino« sin egen dramatiske Lokalfarve, og til Udførelsen lykkedes det efterhaanden Lange at samle et fortræffeligt Personale. Men Kunstnere som Komikeren Adolph Rosenkilde og hans Hustru Anna Rosenkilde, som var Teatrets første Vaudevilleprimadonna, den folkeromantiske Elsker Edouard Hansen, Soubretten Betty Smidth og sidst, men ikke mindst Bonvivanten Christian Schmidt, forøgede naturligvis ogsaa Budgettet, og tilsidst blev det umuligt for Direktøren at bestride Omkostningerne med den Part af Indtægten, der tilfaldt ham efter en ikke fordelagtig Kontrakt, han havde sluttet med Aktieselskabet. Lange var uden Tvivl blevet tvunget til at genoptage sin Virksomhed

Christian Schmidt.

i Provinserne — hvis ikke »Naadens Sol« havde skinnet paa ham. Men i alle Vanskelighederne havde han det Held, at hans Velynder fra Odense var blevet Konge og i August 1850 ladet sig vie til den tidligere Balletdanserinde Louise Rasmussen, der ophøjedes til Lensgrevinde af Danner. Lange stillede sig nu til Tjeneste for dette borgerlige Hofs Politik og sikrede derved sin Fremtid. Den snilde Mand forsømte ingen Lejlighed til at gøre »det høje Pars« Besøg i det folkelige Skuespilhus saa behagelige som muligt, og der opnaaede Grevinden,

hvad hun ikke havde kunnet sætte igennem i Nationalteatret, nemlig at blive hilst af Tilskuerne som Kongens Gemalinde. Medens hendes Nærværelse i det kgl. Teater var et Slags Incognito, lod Lange Orkesteret spille Nationalsangen, naar hun ved Kong Frederiks Side traadte ind i »Casino«, medens Teatrets jævne Publikum rejste sig. Lønningen udeblev ikke. Allerede paa Kongens Fødselsdag i 1852 fik Lange, 37 Aar gammel, Ridderkorset, en Udmærkelse, som kun var blevet fire af Landets ypperste Kunstnere til Del, og i de følgende Aar blev han den mest privilegerede Mand i Danmark. Foruden at have Lov til at opføre Skuespil i Provinserne var han Bestyrer af Aktieselskabet »Casino«s Bevilling og fik i 1849 et personligt Privilegium, der lød paa hans Navn. Dog, de vigtigste Begunstigelser stod endda tilbage. Efterhaanden som Forholdet mellem ham og Aktieselskabet blev præget af det modsatte af gensidig Forstaaelse, steg hans Lyst til at anlægge en konkurrerende Scene. »Trods Opoffrelser og Anstrengelser har jeg ikke kunnet erhverve mere end det nødtørftige Udkomme,« skrev han til Kongen og bad om Tilladelse til at oprette et *Folketeater*. Ogsaa denne Anmodning bifaldt Frederik den Syvende, men da Lange savnede Midler til at udnytte Bevillingen, maatte han foreløbig fortsætte Kampen paa Casino. Først to Aar senere, i Foraaret 1855, opsagde han sin Kontrakt, hvorefter Aktieselskabet besluttede selv at overtage Ledelsen med Forfatteren Erik Bøgh som lønnet artistisk Direktør. Lange sluttede sin Hovedbog med Ordene: »Farvel Casino! Du har plukket mig til sidste Skilling!«, og det var den almindelige Mening, at han agtede at ryste Hovedstadens Støv af sine Fødder. Men man forregnede sig. Hvad ingen anede, var sket: Han havde — trods I. L. Heibergs Modstand — faaet Kongens Tilladelse til paa *Hofteatret* at aabne Kjøbenhavns andet Privatteater. Som bekendt varede denne »berømmelige« M. Wiehe-Høedt'ske Hofteatersæson kun én Vinter (1855—56), men den fik større Betydning, end det korte Tidsrum lader formode. Foruden at virke som en Protest mod I. L. Heibergs Teaterstyre satte den Lange i Stand til at udnytte sit *Folketeater*-Privilegium. Hidtil havde han været rigeligere udstyret med Bevillinger end med Kontanter, men Hofteatersæsonens Udbytte, c. 11,000 Rdlr., gav ham Mod til at

gaa i Lag med sit Livs mest fortjenstfulde Foretagende, idet han 18. Septbr. 1857 aabnede Folketeatret, som han styrede til sin Død den 29. Januar 1873. Han havde da blandt sine Undergivne ikke færre end fire af Fremtidens kjøbenhavnske Teaterdirektører, nemlig M. W. Brun, Severin Abrahams, J. F. S. Dorph-Petersen og Vilhelm Petersen.

Udtrykt i faa Ord er H. W. Langes historiske Betydning denne: Han udfyldte Svælget mellem det kgl. Teater og Provinsens Smaascener, idet de kjøbenhavnske Privatteatre skabtes paa hans Initiativ. Han gavnede derved danske Skuespillere og Forfattere og gjorde sig fortjent ved at bidrage til Almuens og Middelstandens Oplysning og Dannelse.

Erik Bogtø

(»Casino«s Direktør 1855—60).

IV.

I Erik Bøgh vandt »Casino« ikke alene en initiativrig Leder, men sin specielle Husdigter, hvis Virksomhed fik Betydning for Teatret langt udover hans femaarige Direktørperiode.

Det var navnlig som Indfører af en ny dramatisk Genre, Nytaarsrevyen, at Erik Bøgh havde henledt Opmærksomheden paa sig og gavnet »Casino«s Kasse. Selve Idéen var ikke hans; allerede i 1844 havde August Blanche i Stockholm gjort det første nordiske Forsøg paa at fremføre en lokal Nytaarsfarce efter fransk Mønster. Forsøget lykkedes, og i 1848 optoges Idéen af Teatret i Christiania, hvor de danske Skuespillere gav en »Nytaarsaften-Revye«, som fik en vis Betydning under de daværende Brydninger mellem Intelligens- og Bondepartiet. Fra Norges Hovedstad førte Erik Bøgh Genren til Casino, og den 31. December 1849 gik Tæppet op for den første kjøbenhavnske Revy, — hvis man da ikke som den allerførste vil regne Holbergs Børskomedie »Den ellefte Juni«, der opførtes paa Titlens Dato i 1723. Med Aars Mellemlum blev det fra Nytaar 1850 Mode under kaade Indfald at opgøre Tidens Bo paa de folkelige Teatre, indtil Skuespiller Carl Wulff og Direktør Vilhelm Petersen den 18. August 1873 flyttede Begivenheden fra Nytaarsaften til Midsommer. Men det var Erik Bøgh, der havde de første Kjøbenhavner-Revyer paa Samvittigheden, og »Casino« blev Aastedet for denne Genre, der siden bredte sig over alle Grænser. I »Nytaarsnat 1850« blev der sunget 14 Viser og Kupletter, og fire Melodier var laant hos Bellman.

Det var forbløffende, hvad Bøgh fik fra Haanden i sine »Casino« Aar. Allerede i den første Sæson oversatte og bear-

Priis:
2 Sk.

Nr. 53.
1849.

Maudagen den 31te Decemher, Kl 7

gives Forestilling af det **Langeske** Skuespiller-
Selskab og Familienre **Price** samt **Concert**
under Anførsel af Hr. Musikdirecteur **Lumbye**.

Første Afdeling:

1. Ouverture til Elverhøi, af **Kuhlau**.
Kjæmpehanen eller **Harlequins Fødsel**,
Pantomime i 2 Acter.
Personerne.

En Fee	Jfr. Petoletti.
En Genius	Waldemar Price.
Cassander	Hr. J. Price.
Colombine	Mad. Rosa Price.
Pjerrot	Hr. A. Price.
Harlequin	Hr. A. Luin.
Leander	Hr. Kuhn.
En Tjener	Julius Price.
En Zigeunerinde	Mad. Flora Price.
En Spillemand.	

Mellem Acterne af Pantomimen.

2. Diana-Vals, af **Lumbye**.
3. Philippine-Polka, af **Lumbye**.
Anden Afdeling.
4. Champagne-Galop, af **Lumbye**.

Nytaarsnat 1850.

Tryllefarce med Sang i 1 Act af Hr. Erich Bøgh.
Personerne.

En Forfatter	Hr. Edv. Hansen.
Phantasien	Mdm Schmidt.
Det gamle Aar	Hr. Henrichsen.
Gjenfærdet af Aaret 1848	— Martini.
Knutski	— Lindgreen.
John Bull	— Chr. Hansen.
Jean de France } stormægtige Mænd ved det	— Printzau.
Frants Allerley } gamle Aars Hof. {	— Siehlau.
Frits Fuchs	— Bentzon.
Første Journalist { i det gamle	— Orlamundt.
Anden Journalist { Aars Tjeneste {	— Schmidt.
Den skjønne Konst	Mad. Orlamundt.
Herr Sørensen	Hr. Bornemann.
Landsoldaten	— Schmidt.
En Valgcandidat	— Martini.
En Dukke	Carl Price.
En Vægter	Hr. Stiegaard.
Det nye Aar, Genier, Vægtene.	

Handlingen foregaaer Nytaarsnat 1849—50 i Kjøbenhavn.

5. Glædeligt Nytaar, Galop af **Lumbye**.

Nummerpladser.

Amphitheater **C** til **L** og 1—159 **A** tilvenstre.

— **M** til **U** og 160—318 **B** tilhøire.

Balcon **C** til **M** og 1—54 tilvenstre, 55—88 ligesør Scenen og 89—141 tilhøire
Musikken til „**Meer end Perler og Guld**“ 48 St. og „**Prk**
Store“ eller **Ville- Strandstræde**“ 1 Rdd., saacs hos **Lafé**
& **Delbanco** **Gøttersgade** Nr. 348.

Volkersens Trykkeri.

Plakat fra den første Kjøbenhavn-Revvy.

bejdede han en halv Snes Vaudeviller og iscenesatte 39 Stykker, deriblandt 21 Nyheder. Den hastige Forandring af Repertoiret var en Nødvendighed, thi Hofteatret og senere Folketeatret var haarde Konkurrenter. Da Lange forlod Casino, gik flere af de bedste Kræfter med ham, men det lykkedes Bøgh at samle en delvis ny Stab, og den fremragende komiske Karakterskuespiller Carl Hagen var der-

imellem. Han havde hidtil tilhørt Teatret i Christiania, hvor navnlig hans Gen-givelse af Holbergs Jeppe var berømt, og ved at love for Fremtiden ikke at gøre Indgreb i det kgl. Teaters Repertoire fik Bøgh Lov til at lade Hagen vise sin Jeppe ti Gange (1857). Hans naturtro, lunerige Spil vandt almindelig Anerkendelse; der var Enkeltheder deri, overfor hvilke endog Figurens navnkundige Fremstiller Ludvig Phister følte sig underlegen. Blandt andre Skuespillere, der gennem

Carl Hagen.

Aar gav »Casino« dets Præg, og som Bøgh knyttede dertil, var A. F. Helsingreen (Fader til Albert og Emil Helsingreen), en overmaade anvendelig komisk Skuespiller; endvidere Amalie Price, den tidligere Danserinde, der vel ikke var noget betydeligt Talent, men som ejede Gratie og mange sympatiske Egenskaber, og Camilla Lerche, hvem ældre Teatergængere endnu vil erindre som en meget intelligent Skuespillerinde. Men iøvrigt trak Christian Schmidt Hovedlættet ligesom i Langes Periode.

Bøgh berigede »Casino« med 30 Stykker i sine fem Sæsoner, og deriblandt var de store Sukcesser »Kalifen paa Eventyr« (1857) og »Esmeralda« (1859), en Dramatisering af Hugos Roman »Notre Dame de Paris«. Mange af disse Arbejder var

lokaliseret saa udmærket, at de fik Udseende af at være Originaler, og han forsynede dem med fornøjelige Viser, hvor Tekst og Musik, takket være Forfatterens musikalske Øre, dannede den tætte Forening af Ord og Toner, som Publikum fra Heibergs Ungdomsdage havde

A. F. Helsingreen.

sat Pris paa. Bøgh forstod bestandig at forny Interessen for »Casino«, for Eks. ved Engagementet af den spanske Danserinde Pepita d'Oliva, hvis uskoledede Kunst Bournonville foragtede, men hvis Skønhed var tilstrækkelig til at vække en hysterisk Begejstringsrus, navnlig naar hun optraadte i »En Kaprice«, en lille Lejlighedskomødie, som Bøgh skrev for hende. En anden Begivenhed var Opførelsen af Théaulons »Grevinden og hendes Søskendebarn«, et fransk Lystspil fra 1837, som Direktøren ogsaa havde bearbejdet. Stykket var en Persiflage over Ludvig den Femtendes Elskerinde Grevinde Dubarry, og det vilde rimeligvis være gaaet sporeløst hen, saaledes som

Tilfældet blev ved en senere Genoptagelse, hvis ikke Øjeblikket havde været gunstigt for en Komødie af den Art. Thi den fremkom just, da Uviljen mod Kammerherre Berlings og Grevinde Danners Hofstyre havde naaet sit Højdepunkt og netop faa Dage efter, at »Grevindens særlige Ministerium«, det Rotwitt'ske, var udnævnt. De tidligere Ministre, Krieger og Andraé, som »man« mente, hun havde styrtet, sad i Parkettet ved Premièren, og enhver Hentydning til den øjeblikkelige Situation

blev modtaget med Afbrydelse og Bravoraab. Stemningen naaede Kogepunktet, da Skuespiller Th. Rasmussen sang:

»Jeg hader Den, som steg fra Dybet,
Bedækket med et Lands Foragt —
Som nu behersker hele Krybet
Ved stjaalet Guld og ranet Magt,
Som fræk fortrænger, hvad vi ejer
Af hædret Navn og ædelt Blod
Og med sin Skare lydige Lakajer
En Skandse slaær om Tronens Fod.«

Fra at være Grevinde Danners specielle Skueplads var »Casino« nu blevet det Sted, hvor Folk svælgede i hendes daarlige Rygte. Ved at spille »Grevinden og hendes Søskendebarn« handlede Bøgh som en mere smart end smagfuld Teaterleder, og han udnyttede Situationen til det yderste, naar han ledsagede de senere Opførelser med en Vaudeville, der ved sin Titel »Kabinetssekretæren« hentydede til Kammerherre Berling. Dog, mange Aar efter paatog Bøgh sig i sine »Erindringer« en forarget Mine og hævdede, at *Hensigten* med Skandalekomediens Opførelse var at vise Grevinde Danners Tilhængere, at hun ingen Popularitet besad, for derved at bidrage til at hindre hendes mulige Ophøjelse til Dronning. Men den Mine klæder ikke Erik Bøgh. Hensigten var at vække Sensation og derved skaffe »Casino« en udmærket Indtægt. Eksperimentet lykkedes, thi »Grevinden og hendes Søskende-

Amalie Price.

barn« opførtes 42 Gange, hvilket vil sige mere end 100 Gange regnet efter Forholdene i vore Dage.

Skønt Bøgh i »Kalif-Sæsonen« bragte Aarsindtægten op til 72,000 Rdlr. eller c. 500 Rdlr. pr. Spilleaften, laa han stadig i Strid med den økonomiske Ledelse, hvis Medlemmer — som alle ukyndige, der kommer i Berøring med et Teater — vilde blande sig i Alt. Dette kunde han ikke bestandig holde ud, og derfor forlod han sin Post. Den ydre Anledning hertil, Draaben, der fik Bægret til at flyde over, blev M. W. Bruns Ansættelse som Regissør, men i sine »Erindringer« antyder Bøgh, at det egentlig var Grevinde Danner, der tog Hævn ved at faa ham fjernet. Læserne har dog ikke let ved at følge ham i den Opfattelse, efter at han paa altfor mange Sider har fortalt om den daglige Modstand, han i alle sine »Casino« Aar mødte hos Meddirektørerne. Der var Grunde nok for ham til at forlade sin Stilling, og han kunde gøre det med Ære, thi han havde skaffet Teatret et Repertoire, der siden blev spillet i hver Krog af Landet. Hvem kender ikke Titlerne »Fastelavnsgildet«, »Hun skal debutere« eller »Kalifen paa Eventyr«?

Ligesom Jens Baggesen, der i 1799 skildrede sine Kvaler som Skuespil-Leder i sin »Theater-Krønike«, saaledes lod Erik Bøgh i 1857 Direktøren i Vaudevillen »Alle mulige Roller« synge:

»Ja, vil Nogen vide,
hvad det er at slide
paa sit gode Huld og sit Humør,
og vil Nogen vide,
hvad en Sjæl kan lide,
og en Krop kan døje, før man dør,
og vil Nogen lære
alle Slags Malice og Malheur —
det kan han erfare
i en Time bare,
naar han bli'er Teaterdirektør.

Uophørlig da han hører
paa et Vrøvl af Regissører
og Orkesterdirektører,
Pyntekoner og Frisører,
Lappeskræddere, Sufflører,
Politi og Kontrollører.

Abonnenter og Gratister,
Brandmajorer, Journalister,
Digtere og Komponister,
Virtuoser, Hoboister,
Maskinister
og Lampister,
og Korister
og Statister!
Puh!

Det er et Elende
det maa jeg bekende.
Jeg er ganske ødelagt og ør.
Men lad bare denne
Vinter faa en Ende,
saa skal Fanden være Direktør.«

CASINO.

66. Forestilling.

Fredagen den 6. December 1861, Kl. 7,

Gildet paa Solhoug.

Folkedramme i 3 Acter med Sang af Hr. Henrik Ibsen, Musikken komponeret af Hr. Joseph Glaser.

(Første Gang).

Personerne:

Bengt Gautesøn, Herre til Solhoug	Hr. Hagen.
Margit, hans Hustru	Fr. Thomsen.
Signe, hendes Søster	— Price.
Sudmund Alfson, deres Frænde	Hr. Wiebe.
Knut Gjesling, Kongens Føged	— A. Smidth.
Erik fra Hægge, hans Ven	— Meyer.
Kongens Sendebud	— Petersen.
En gammel Mand	— Bornemann.
En Gæst	— Albrecht.
1ste Huuskarl	— Rathfad.
2den Huuskarl	— Hansen.
3die Huuskarl	— Helsingreen.
En Terne	Fr. Christensen.
Gæster. Huuskarle.	

Handlingen foregaaer paa Solhoug i det 14de Aarhundrede.

Kjærlighed og Diplomati.

Baubesville i 1 Act efter Fournier. Musikken arrangeret af K. Zeuthen

Personerne:

Gerner, Grosserer	Hr. Hagen.
Elisa, hans Broderdatter	Fr. Price.
Adolf, Thile, Maler	Hr. Chr. Schmidt
Johan, Dpvarter	— Helsingreen.

Scenen foregaaer i Badestedet Byk paa Føhr.

Under Ansørelse af Hr. Krigsraad Lumbye udsører Orkestret:

Foran Gildet paa Solhoug.

1. Ouverture til Somnertatsdrømmen, af Mendelssohn.
Foran 2den Act.

2. Erlkönig, af Schubert.
Foran 3die Act.

3. Lied ohne Worte, af Mendelssohn
Foran Kjærlighed og Diplomati.

4. Die Gräfenberger, Vals af Gungl.

Forestillingen er forbi omtrent Kl. 9½.

Trykt hos M. W. Bøkerjens, Springgaden Nr. 9.

Plakat fra Henrik Ibsens Førsteopførelse i Kjøbenhavn.

V.

EFTER Langes og Bøghs dygtige og faste Ledelse kom »Casino« ind i en usikker Periode, der varede en halv Snes Aar.

Først ansatte Aktieselskabet den norskfødte Forfatter *M. W. Brun* som Direktør, men hans Regimenter varede kun to Sæsoner (1860—62). Det Held, der havde fulgt hans Teaterledelse i Provinserne, ophørte altid, naar han kom til Hovedstaden, hvor han i korte Perioder styrede »Alhambra«, »Folketeatret« og i 1883 startede Dagmarteatret. En af Grundene var den, at han ikke evnede at opfylde den Pligt, som I. L. Heiberg ansaa for at være Teaterdirektørens vigtigste, nemlig at holde Personalet i godt Lune. Brun var tværtimod en ret uomgængelig Mand, der let kom i Strid med sine Omgivelser.

To Begivenheder skete i de Brun'ske Sæsoner: Wilhelm Wiehe vendte tilbage fra sit mangeaarige Engagement ved Christiania Teater, og Henrik Ibsen indførtes i Kjøbenhavn. Wiehe stod da i sin bedste Kraft med al Ungdommens Friskhed over sin Personlighed, og hans tre »Casino« Aar (1860—63) betød i hans Kunstnerliv en Overgang fra den norske til den danske Nationalscene. Mange af de Stykker, hvori han spillede paa »Casino«, taalte ikke Refleksion, men Wiehes Elskere og Helte ejede Overbevisningens Varme, den overmandende Livsfylde, der holdt Tilskuerne fast i Illusionen. Han kunde faa dem til at tro paa, hvad han sagde, selv om Ordene var nok saa utrolige.

Det siges ofte paa Tryk, at Fru Heiberg har Æren af at have indført Henrik Ibsens Værker i Kjøbenhavn. Men det er ikke rigtigt. Da hun i 1870 ved at opføre »De Unges Forbund«

gjorde Bod for Heibergs Afvisning af Digterens første Arbejder, var han forlængst spillet paa »Casino«, idet M. W. Brun allerede den 6. December 1861 opførte »Gildet paa Solhaug« med Musik af Joseph Glaeser. Denne Dato er da Ibsens egentlige sceniske Fødselsdag i Kjøbenhavn. Digteren var dengang ukendt baa-

Wilhelm Wiehe.

de af Publikum og Pressen. Man havde ventet at se en Folkekomedie (saadan benævnedes Stykket paa Plakaten), men blev stillet overfor et lyrisk Drama, der var skrevet i Kæmpevisemetrum og mindede om »Svend Dyrings Hus«. Pressen var straks klar over, at Stykket skyldtes en Digter; »det gav«, skrev »Berl. Tid.«, »baade Skuespillerne og Publikum betydeligt mere Udbytte end disse fade Komedier, hvori Idéen og Intrigen er laant af det Franske,« og man var derfor berettiget til at vente »noget Mere og Bedre af Hr. Ibsen.« Men trods Pressens Anerkendelse vandt Stykket ingen Sejr over Tilskuerne; »Gildet paa Solhaug« maatte i første Omgang nøjes med seks Opførelser. Dets lyse og lette Poesi kunde ikke konkurrere med Knaldeffekterne i »Casino«s sædvanlige Folkekomedier eller med Erik Bøghs letløbende Vers. Dog blev Opførelsen ikke uden Betydning, omend mere for Wiehe end for Ibsen: »Man kan ikke,« skrev »Berl. Tid.«, »se Wilhelm Wiehe i en Rolle som Gudmund uden at føle, at han har ganske andre Opgaver at udføre i Verden end at spille den Slags Roller, man i Reglen ser ham optræde i.« Og da Michael Wiehe ledsaget af sin unge Ven stud. theol. A. C. Larsen havde overværet »Gildet paa Solhaug« — det eneste Ibsen'ske Skuespil,

M. Wiehe fik at se — spaaede han sin Broder en stor kunstnerisk Fremtid.

— I Bruns anden Sæson gik Indtægten ned under 50,000 Rdlr., og Aktieselskabet overgav derfor Ledelsen til Forfatteren, Professor *H. P. Holst*, som ligeledes styrede i to Aar (1862—64). Han havde større Myndighed end Bøgh og Brun, idet han paa egen Haand kunde engagere eller afskedige Skuespillere og fastsætte Repertoiret, men det lykkedes ham alligevel ikke at bringe »Casino« paa Fode igen. Betegnende for hans Ledelse var en Mængde fremmede Engagementer, hvoraf de færreste betalte sig, medens de alle bidrog til at svække Publikums Lyst til at se de hjemlige »Casino« Skuespillere. Seks Ugers Lukning i Anledning af Frederik den Syvendes Død og Krigens Ulykke og Sorg bragte Indtægten ned til c. 37,000 Rdlr., og de eneste Lyspunkter i Holst's Periode var to unge Debutanter, der hver paa sin Maade skulde faa stor Betydning for »Casino«, nemlig Th. Andersen og Sophus Neumann.

Sophus Neumann.

I denne Nedgangstid afløstes H. P. Holst af Professor *Th. Overskou*, der vilde gøre »Casino« til et Operetteater, men da Indtægten sank til 224 Rdlr. pr. Forestilling, medens Udgiften var 300 Rdlr., forlod han Direktoratet midt i Sæsonen 1864—65. Det fortælles, at den kyndige Teaterhistoriker søgte Trøst for de smaa Indtægter ved at opregne Datoer, paa hvilke det kgl. Teater i tidligere Tid havde haft endnu mindre i Kassen. Hans Efterfølgere blev Skuespillerne *Christian Schmidt* og *Th. Rasmus-*

sen, der i Modsætning til de tidligere Direktører — undtagen Lange — overtog Teatret i Entreprise. Christian Schmidt, der havde betydet det samme for »Casino« som Fritz Hultmann for Nationalscenen, var paa det Tidspunkt en syg Mand, der ikke formaaede at optræde i de Maaneder, han var Direktør. Under det Ansvar, han havde paataget sig, mistede han sin sjælelige

Fire »Casino«-Skuespillere:
Hougaard. Wulff. Albrecht. Stigaard.

Ligevægt. Den beundrede Fremstiller af det sorgløse, godmodige Letsind savnede den koldblodige Ro og Overlegenhed, der blandt andre Egenskaber kræves af en Teaterdirektør. Glædens Budbringer blev overvældet af Mismod og økonomiske Bekymringer, og den 22. Novbr. 1865 forkortede han sit Liv. »Det var,« fortæller Erik Bøgh,

»en haard Prøve for alle hans Kammerater at staa tilbage paa den Scene, han havde forladt, og kæmpe for at genvinde Publikum, der nu næsten med Sky vendte »Casino« Ryggen.« Men Prøven blev bestaaet. Th. Rasmussen hjalp sig igennem ved fremmede Gæstespil og ved enkelte »Træffere«, for Eks. Sardous Sangfarce »Den forbudne Frugt« (1866), som Erik Bøgh bearbejdede. I denne Periode knyttedes atter Lauritz Stigaard og for første Gang F. F. Knoblauch til Teatret, og de blev begge senere synonyme med Husets gode Traditioner, den første som folkelig Romantiker, den anden som adstadig Karakterskuespiller. Men virkelig Fasthed evnede Th. Rasmussen ikke at give sin Ledelse, og i 1869 endte hans Direktorat med, at han

ikke kunde opfylde sine Forpligtelser. Derfor overtog Skuespillerne selv Ansvaret under et Delingsspil bl. a. med *Th. Andersen* som Leder. Han laante, fortæller hans Datter i sine Erindringer, 300 Kr., og disse — trehundrede Kroner! — var alt, hvad han besad af kontante Penge, da han begyndte. Men til Gengæld var han bedre udrustet med Lyst og Mod. Sammen med Paul Marcussen tog han straks fat paa at oversætte Sardous Folkeskuespil »Alt for Fædrelandet!«, der fremkom i den spændte Periode forinden Krigens Udbrud 1870 og gjorde stor Lykke.

VI.

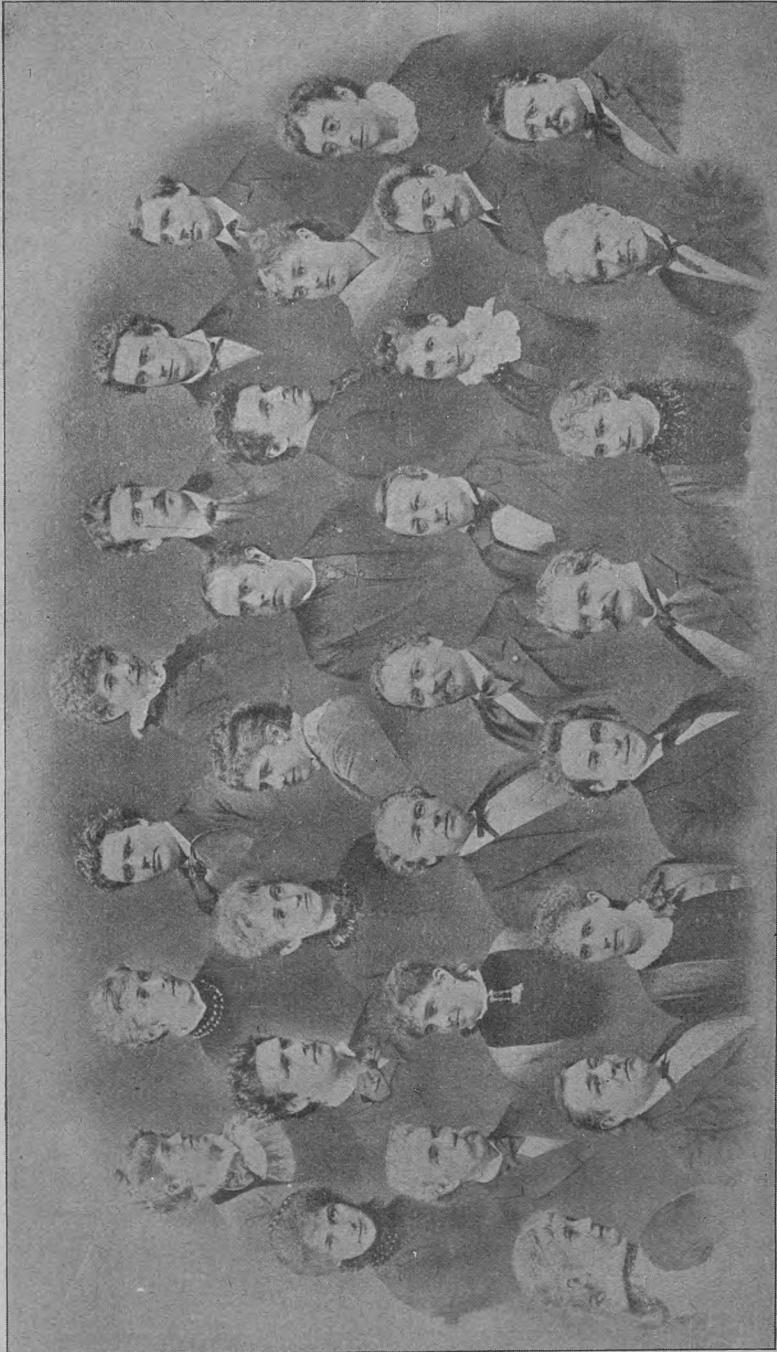
Th. Andersen
(»Casino«s Direktør 1869—84).

SAALEDES kom denne dygtige Mand frem til en Stilling, til hvilken han besad alle Evner, og under hans Styre (1869—84) genvandt »Casino« sin Prestige og blev Kjøbenhavns mest populære Teater.

Th. Andersen var en Nyboderdreng, født 1835, en livlig og opvakt Fyr med et aabent Væsen og Mod paa Tilværelsen. Han havde faret til Søs og været i Tømmerlære, inden han 1862 debuterede paa »Casino«, hvor han ved sin smukke Skikkelse og sin kønne Sangstemme blev anvendelig som Elsker. Men langt mere end Skuespiller var han Kaptajn paa sit Teaters Dæk. Han havde Vovemod

og Kommando og kunde gennemtænke en Plan. Uden at logre for den slette Smag vidste han, hvorledes det jævne Publikums Følelse var.

Det Repertoire, Th. Andersen spillede, stammede for en væsentlig Del fra Frankrig. Han førte Boulevardernes kolorerede

»Casino's Personale 1881.

Frk. Christensen.	Frk. Andersen.	Hunderup.	Frk. Ludvigsen.	Nordahl Bruu.	V. Neumann.	Theilgaard.
Frk. Betzonick.	Zangenberg.	Fru Oda Petersen,	Frk. Lerche.	Abrahams.	Martinius Nielsen.	Fru Borchsenius,
		f. Larsen.				f. Guldbrandsen.
Frk. Olsen.	Hyltoft.	Fru Krum.	A. F. Helsingreen.	Th. Andersen.	Knobelauch.	Fru Møller, f. Bondesen.
		Frk. Holther.	S. Neumann.	Albrecht.	Fru Zangenberg, f. Steinbecher.	Aagaard.
						Jeppesen.

Skuespil og Udstyrsstykker til Kjøbenhavn. De nyere franske Operetter gav han ogsaa Plads, uden at han derfor glemte at genopfriske Erindringen om »Casino«s gamle Kassestykker fra Langes og Bøghs Periode. Th. Andersens venskabelige Forhold til Kammerherre Fallesen satte ogsaa sit Præg paa Repertoiret, idet ikke faa af Nationalscenens udrangerede Lystspil fik nyt Liv paa »Casino«, for Eks. Overskous »Østergade og Vestergade« og »Capriciosa«. Paa Teatrets Spilleliste sporedes ogsaa Direktørens Venskab med Erik Bøgh, der som Bearbejder vedblev at yde »Casino« sin værdifulde Bistand, medens de yngre Forfattere Carl Møller og William Faber skaffede Teatret store Successer ved at lokalisere Farcerne »Barn i Kirke« (1878) og »Peter Sørensen« (1874), hvori Carl Wulff første Gang fandt Udtryk for sit revyagtige Talent, sin blaserte, godmodige Facon, der gjorde ham til en af Kjøbenhavns mest populære Skuespillere.

Th. Andersen havde gerne i hver Sæson én afgørende Forestilling. Vel hændte det, at hans Klarsyn svigtede ham, som for Eks. da han opførte Victor Hugos Skuespil »Ruy Blas«, men i Reglen valgte han rigtigt, og da han forlod »Casino«, havde han beriget Arkivet med Aktiver, som senere Direktører ofte udnyttede. Teatergængere vil i hvert Fald endnu erindre Titlerne paa mange af de Folkekomedier og Operetter, han fremførte:

- »Alt for Fædrelandet« (1870).
- »Froufrou« (1870).
- »Røverne« (1870).
- »Brud og Pavekrone« (1873).
- »Min egen Dreng« (1875).
- »Jorden rundt i 80 Dage« (1876).
- »Paa Havsens Bund« (1877).
- »Dora« (1877).
- »Corneilles Klokker« (1877).
- »Aladdin« (1878).
- »Madame Angots Datter« (1878).
- »Bagermadamen« (1878).
- »Kaptajn Grants Børn« (1880).
- »Boccacio« (1880).
- »Ridderen af Randers Bro« (1880).
- »Tambourmajorens Datter« (1881).
- »Lad os skilles ad!« (1881).

- »Faldgruben« (1882).
- »Lykkebarnet« (1882).
- »Kejserens Kurér« (1883).

Th. Andersens Forestillinger udmærkede sig ved Fasthed og Orden. Herman Bang sagde engang, at de besad noget af den bedste Militærmusiks Karakter: »Rytme­fasthed og Klang«. Og det Udstyr, han anvendte, imponerede altid Kjøbenhavn­erne. I den Retning betød Opførelsen af »Jorden rundt« en Rekord i dansk Teaterhistorie, men Lønnen udeblev ikke, thi allerede i Th. Andersens Periode opførtes »Rejse­æventyret« 200 Gange med Knoblauch som Philias Fogg og Helsingreen som Passepartout. Det dristigste Vovestykke, Direktøren indlod sig paa, var dog Fremførelsen af Oehlenschlägers »Aladdin«. Endnu i 1878 var Svælget dybt mellem Privat­teatrene og Nationalscenen, som havde uindskrænket Magt over hele den klassiske Lite­ratur. Holbergs Komedier, Oehlenschlägers Tragedier, Heibergs og Hertz's Lystspil var indtil Loven af April 1889 for op­højede Arbejder til uden særlig Tilladelse at kunne spilles paa et »Sekondteater«. Men Heldet fulgte Th. Andersens Vovemod. Han og Erik Bøgh sammendrog »Aladdin«s 65 Tableauer til 19 og fik Stykket godkendt i denne Skikkelse af Forfatterens Søn, Kammerjunker Oehlenschläger. Der blev altsaa ikke meget til­bage af det oprindelige Digt, hvorfor enkelte Røster i Pressen udkastede den Idé, som først Johannes Poulsen realiserede i 1919, nemlig at dele Opførelsen i to Aftener, saaledes som man med Held havde forsøgt i Tyskland overfor Værker af Schiller og Wagner. Paa »Casino« lagdes Vægten paa Udstyret, den eventyrlige Pragt, som kostede den i hine Dage meget betydelige Sum, 30,000 Kr. Byens dygtigste Teatermalere Gyllich og Wal­lin havde Æren for Dekorationerne, og Bernhard Olsen, den senere navnkundige Museumsdirektør, var Mester for de orien­talske Dragter. Selv Vanskelighederne med Dansen, som altid, maalt med Bournonvilles Ballet, var store, vidste Th. Andersen at overvinde, idet han lod Kjøbenhavnernes Yndlinge, Søstre­ne Carey danse Solo. Han var nær ved at tage Vejret fra Publi­kum, da de 80 Slaver kom til Syne, og han fængslede den naive Fantasi ved at lade »Aanden« komme frem de forskellig­ste Steder, for Eks. af Ryglænet paa Sultanens Trone. P. Han-

sen skrev, at »Casino« burde faa Ære af dette Forsøg paa at samle alle Samfundsklasser om Folkets store Digter, navnlig fordi Nationalscenen havde ladet Opgaven ligge. Men nægtes kunde det jo ikke, at Stigaard var for gammel som Aladdin, og at Knobelauch gjorde Nouredin til en Folkekomedie-Trold-

Fru Oda Petersen (Nielsen).

mand. Derimod var Julie Møller som Morgiane og Helsingreen som Mustapha paa Højde med Digtet. Pressens Indvendinger mod Spillet formindskede dog ikke Publikum's Tilstrømning. Indtægten var stor efter Datidens Forhold, nemlig ca. 1000 om Hverdagen og indtil 2355 Kr. om Søndagen, og Forestillingen fik fornyet Interesse, da Christian Zangenberg paa Digterens 100 Aarsdag i 1879 overtog Titelrollen. Denne Periode, da Zangenberg klatrede over Muren i »Tambourmajorens Datter«, var egentlig den lykkeligste i hans Kunstnerliv. Han indtog alle ved sin glade Ungdom, sin Sang-

stemme og sine udmærkede Teateregenskaber.

Th. Andersen forstod i det Hele taget at samle et dygtigt Personale. Det var i hans Tid (11. Maj 1870), at Oda Larssen — Fru Oda Nielsen — første Gang viste sin Charme som »det enfoldige Pigebarn« — uden at hendes Navn nævntes paa Plakaten; der stod kun tre mystiske Stjerner. Og efter en Afbrydelse paa en halv Snes Aar kom hun tilbage til »Casino« som en moden Kunstnerinde med et internationalt Præg: Sarah Bernhardt og Madame Judic i dansk Udgave. I Mellemtiden havde Phisters Elev, Thora Schwartz, forsøgt at udfylde hendes Plads, og da Fru Oda var overgaaet til Nationalsce-

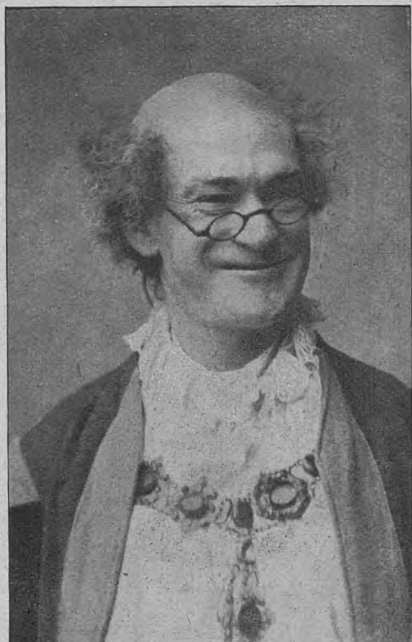
nen, stod Pladsen aaben for de Unge, deriblandt Louise Ludvigsen, der blev det første danske »Lykkebarn«. Ingen, der saa ham, glemmer nogensinde Sophus Neumann som »Lykkebarnet«s Fyrst Auran, et komisk Mesterværk, fantastisk og frodigt over alle Grænser. William Pio begyndte ogsaa under Th. Andersen at vise sin store Anvendelighed, og af modne Kræfter blev Personalet forøget med F. A. Cetti, Abrahams og Betty Borchsenius, den første Gervaise i »Faldgruben«. Flere ældre, navnkundige Kunstnere knyttede Direktøren ogsaa til sin Scene i korte Perioder, for Eks. Kristian Mantzius, Kammersanger Christian Hansen, Nordmanden Johannes Brun og Frederik Madsen, der vel var nedbrudt, men dog endnu i Stand til at give uforglemmelige Indtryk af sit komiske Geni i sine gamle Glansroller Peter Ravn og Hans Styx.

F. A. Cetti som Copeau i »Faldgruben«.

Skønt Th. Andersen »Casino« var det modsatte af et Forsøgsteater, hændte det dog, at han gav Plads til unge, hjemlige Skribenter med noget paa Hjerte. Saaledes opførte han to Gange i 1881 Herman Bangs »Inden fire Vægge«, der bar Undertitlen »Stykke«, hvad der, som Erik Bøgh bemærkede, »siger saa ubegrænset meget og saa uberegnelig lidt.« Han foreslog Direktøren at overstænke Tilskuersalen med et Par Flasker Patchouli, inden Tæppets Opgang, for derved »at sætte Publikum ind i den rette Stemning.« Interessant er ogsaa Opførelsen af Fantasispillet »Nytaarsaften«, som uden Forfatternavn stod paa Plakaten den 31. Decbr. 1873, altsaa for halv-

treds Aar siden. Det var et studentikost Produkt af ingen ringere end — Holger Drachmann og Edvard Brandes, et ungdommeligt Forsøg paa at gaa Erik Bøgh i Bedene som Revyforfatter. »Berl. Tid.« roste Revyens Sange og dens letflydende Dialog, som dog led under »for megen Jagt efter Ordspil og

Sophus Neumann som Fyrst Auran.

Vittigheder af forskellig Art.« Den øvrige Presse klagede ogsaa over Stykkets mange fæle »Kældermænd«, af hvilke Erik Bøgh uden Barmhjertighed gengav de værste i »Folkets Avis«, vel vidende, at intet er saa slemt som en daarlig Vittighed paa Tryk. Han erklærede, at den »Brandertortur«, som han i to stive Timer maatte gennemgaa, havde sat ham ud af Stand til at opfatte det Fornøjelige i »Nytårsaften«. Derimod ydede han Udførelsen og navnlig Iscenesættelsen den største Ros: »Der er næppe nogensinde paa noget af Teatrene fremstillet noget saa Smukt og Blændende i denne Ret-

ning,« skrev han. Det samme mente »Dags-Telegraf«, der gav Iscenesættelsen Æren for, at Stykket ved Tæppets Fald blev hilst »med en stærk og udelt Applaus.« Efter at være forkortet naaede »Nytårsaften« atten Opførelser. —

Aktieselskabet havde tilsyneladende glemt, hvorledes »Casino«s Forhold var, da Th. Andersen overtog Ledelsen, thi i Stedet for at paaskønne hans Virksomhed søgte Selskabet stadig at skrue Fordringerne op. Ligesom Lange mange Aar forud ønskede Th. Andersen derfor gerne at rejse sit eget Teater, og det lykkedes ham at faa Justitsministeriets Løfte om en person-

lig Bevilling, men da han ikke kunde skaffe de nødvendige Penge, maatte han opgive sin Plan. Det blev M. W. Brun, som satte Kjøbenhavns tredie Privatscene, Dagmar-teatret, i Værk, og først da han i 1884 var kørt træet, lykkedes det Th. Andersen ved at blive hans Efterfølger at slippe bort fra Aktieselskabets Klør. Fra August 1884 stod han som Chef paa den nye Scene i Jernbanegade.

Aktieselskabet var næppe straks klar over, hvad Th. Andersens Bortgang betød. Men det kom til at fortryde sin Begærlighed, thi nu begyndte atter en Nedgangsperiode.

VII.

HVIS den ansete Provinsteaterdirektør *August Rasmussen*, der blev Th. Andersens Efterfølger i Sæsonerne 1884—87, havde haft tilstrækkelig Driftskapital, vilde hans Ledelse uden Tvivl være blevet til Held for »Casino«, thi han savnede hverken Indsigt eller Plan. Men da han overtog et for Personale og Materiel ribbet Teater, var hans Skæbne paa Forhaand givet, navnlig da han fik en haard Konkurrent i Th. Andersen paa Dagmarteatret. De to Sceners Repertoire var dengang ensartet, men det bedste Personale fandtes i Jernbanegade.

August Rasmussen baserede sit Styre paa Féerier («Djævelens Datter»; »Tommeliden») og Operetter («Donna Juanita») og engagerede derfor nogle dygtige Sangkræfter f. Eks. Frederik Brun, Enoch Aagaard og Ludvig Nathansen; Prima-donna blev Fru Schwartz-Nielsen og Frk. Louise Brock, Peter Nansens første Hustru. En ny, musikalsk Bearbejder fandt August Rasmussen i Charles Kjerulf, og i Orkesteret ansatte han Carl Gottschalksen, der havde al Udsigt til at blive en populær Kapelmester. Men Operetter og Tryllefarcer koster saa betydelige Summer at indstudere, at de ikke kan betale sig, hvis de kun kan opføres 20—30 Gange. August Rasmussen vandt flere saadanne halve Sejre, men ikke det store Lod. Et af de Stykker, der i hans Periode betalte sig bedst, fordi det kostede mindst, var Olaf Poulsens Bearbejdelse og Iscenesættelse af »Erik Ejegods Pilgrimsfærd« (1885), hvori Albert Helsingreen var den første, meget pudsige Fremstiller af Ferdinand Piper. Den unge Skuespiller fik her et Gennembrud, der senere i nogle Aar førte ham til det kgl. Teater. Det var i det Hele taget det

mest værdifulde ved August Rasmussens »Casino«, at flere Unge fik Lejlighed til at tjene deres Sporer, for Eks. Wilhelm Wiehe d. y., Valdemar Kolling, Victor Neumann, William Pio, Oddgeir Stephensen, Maria Müller (Fru Ring) og Mathilde Nielsen. Peter Fjelstrups og William Gerners Navne dukkede ogsaa op i denne Periode, hvori Carl Lund begyndte sin paa-skønnede og for »Casino« værdifulde Virksomhed som Dekorationsmaler.

Men i April 1887, da al Teaterinteresse koncentrede sig om »Landsoldaten« paa Dagmarteatret, opgav August Rasmussen Kampen og erklærede sig fallit. Personalet spillede videre paa Deling under Ledelse af Sophus Neumann, Stigaard og den dygtige Regissør Wantzin, indtil Skuespillerne *H. R. Hunderup* og *H. Lindemann* i August s. A. begyndte deres planløse Direktorat, som kun varede Aaret ud. Men midt i Dekadencen skete en Begiven-

Albert Helsingreen
som Teaterdirektøren i »Erik Ejegods
Pilgrimsfærd«.

hed: Opførelsen af »Faderen«. August Strindberg var paa den Tid hadet af de herskende literære Krese i Sverige, og han havde derfor søgt Tilflugt i Danmark, hvor han fandt en Ven i *H. R. Hunderup*, hvis stoiske Ro virkede velgørende paa Digterens forpinte, oprevne Sind. Intet Teater i Norden havde hidtil voget at opføre »Faderen«, og ingen Forlægger havde udgivet det. Digteren forærede sit Mesterværk til en Bogtrykker i en svensk Provinsby, og fra disse beskedne Omgivelser kom det frem. »De Mænd og Kvinder, der møder til Premièren,« skrev Axel Lundegaard i »Politiken«, »giver en for sin Overbevisnings Skyld boycottet Mand Oprejsning og protesterer imod Sjæle-

mordet paa et af de største Genier, der i lange Tider har slaæet til Lyd i Norden.«

En mere uskikket Scene end »Casino« for denne dybe, menneskelige Tragedie kan næppe tænkes. Alene Sammenstillingen paa Programmet med Farcen »En Tur til Marienlyst« eller med Operetten »Mumbo-Gumbo Gonggong den Store« var farlig for den stakkels Ritmester. Men paa »Casino« var det nødvendigt at jage »noget morsomt« i Hælene paa denne Prometheus-Skikkelse, som er lænket til Ægteskabets Klippe med et gabende Saar i Siden, hvori Gribben i hans Hustrus Skikkelse hakker. Skuespillerne maatte til Hverdagsbrug bevæge sig paa Farcernes og Folkekomediens brede Felter og havde derfor store Vanskeligheder at overvinde, naar de en sjælden Gang skulde give et alvorligt Skuespil scenisk Liv. Men desto større var Æren, hvis Forsøget lykkedes. Nu, da Teatrene i Nordeuropa kappes om at spille Strindberg, bør Navnene fremdrages paa de Pionerer, som hin 14. November 1887 paa en værdig Maade forsvarede hans første Værk i Kjøbenhavn:

Ritmesteren	H. R. Hunderup.
Laura, hans Hustru	Fru Krum.
Bertha, deres Datter	Frk. Olga Meyer.
Doktor Østermark	William Pio.
Præsten	Oddgeir Stephensen.
Ammen	Fru Theodora Petersen.
21	Emil Helsingreen.
Oppasseren	W. Schiwe.

Den konservative Presse var efter Forventning afvisende imod »Faderen«. »Nationaltidende« »forstod saa godt« de Tilskuere, som forlod deres Pladser under den Scene, hvor Ammen ifører sin sindssyge Herre Spændetrøjen, og for »Berl. Tid.« var Tragedien »en bitter, poesiløs Frugt paa Realismens tørre Træ.« Men begge Aviser anerkendte Fremstillingen, om hvilken Edvard Brandes skrev: »Atter blev det godtgjort, at de gode Stykker skaber de gode Skuespillere, som igennem kunstnerisk Arbejde faar Bevidsthed om og Sikkerhed til deres Evner.«

Ved en af Opførelserne (2. Decbr.) fik det ikke just fuld-

tallige Publikum en Oplæsning af Strindberg som Tilgift i Stedet for »Mumbo-Gumbo Gonggong den Store«. Da Tæppet gik op, stod han gul som et Lig i sin daglige Dragt ved et lille Bord med en toarmet Lysestage. Programmet indeholdt ingen Oplysning om, hvad han vilde foredrage, og selve Oplæsningen forblev gaadefuld for de Fleste, fordi hans Stemme næppe var hørlig. Uden at røre sig af Stedet og uden at hæve Blikket ud i Salen vendte han Blad efter Blad, indtil han pludselig bøjede Hovedet og forsvandt. Først Dagen efter fik Tilhørerne gennem Aviserne at vide, at Digtet, han mumlede, var »Søvngængernætter«, der handler om Naturvidenskabens Evneløshed, naar det gælder om at besvare Spørgsmaalet om et Liv efter Døden.

August Strindberg maatte gennemgaa den blodige Ironi at have Erik Bøgh og Moser til sceniske Faddere i Kjøbenhavn, thi uden »Mumbo-Gumbo« eller »En Tur til Marienlyst« havde »Faderen« ikke naaet tolv Opførelser. Men en Menneskealder senere, da disse Produkter forlængst var glemt, genopstod Strindbergs Ritmester i Peter Fjelstrups Skikkelse paa Teatret i Frederiksbergallé og fængslede det store Publikum ved mangfoldige Opførelser.

VIII.

DE nærmest følgende »Casino« Direktorater er egentlig kun bemærkelsesværdige ved deres Kortvarighed. — Da Hunderup ved Nytaar 1888 havde standset sine Betalinger, lejede Fru Schwartz-Nielsens Mand, Bagemester *Carl Nielsen*, Teatret og drev det først med August Rasmussen, derefter med F. A. Cetti som artistisk Direktør, til Aktieselskabet besluttede selv at overtage Styrelsen fra August 1890. Grunden hertil var ikke den, at Carl Nielsen ikke kunde klare sine Forpligtelser, tværtimod; han havde ganske vist mere Forstand paa Heste end paa Kunst, men da han besad et vist folkeligt Instinkt, og Heldet stod ham bi, fyldtes Kassen til Randen med militære Stykker som »Pigernes Jens« (af Charles Kjerulf og Peter Nansen) og »Gutter ombord« (af A. Blichfeldt og A. Thiess) paa Plakaten. Dog, dette var mere end Aktieselskabet kunde taale; da Bestyrelsen saa, at Pengene strømmede ind, vilde den selv lede Teatret. Den samme Begærlighed, som fordrev Th. Andersen, gav sig altsaa et nyt Udslag, — der heller ikke blev lønnende. Medens Carl Nielsen var Direktør, døde Lauritz Stigaard og med ham forsvandt den sidste Kunstner fra »Casino«s allerførste Tid. Samtidig vendte en af de ældre tilbage, nemlig Folketeatrets navnkundige komiske Skuespillerinde Fru Julie Hansen, H. C. Lumbyes Datter og Direktør Langes anden Hustru. Hun havde debuteret paa »Casino« i 1852 og kom nu til at slutte sit sceniske Liv derude.

— Den første af Aktieselskabet lønnede Leder blev Forfatteren *Robert Watt*, og da han ogsaa var »Tivoli«s Direktør knyttedes der altsaa ligesom i Georg Carstensens Dage en personlig Forbindelse mellem de to Etablissementer. Men Robert Watt

havde kun nogenlunde Held med én Forestilling, nemlig P. Fristrups Bearbejdelse af »Et Kjøbmandshus i Skærgaarden«, og efter Forløbet af én Sæson (1890—91) maatte han fratræde. Efterfølgerne blev *F. A. Cetti*, *Vilh. Østergaard* og *Th. Andersen*, der fornyede Personalet bl. a. med Vilhelm, Charlotte, Jacques og Emma Wiehe, Peter Fjelstrup og Holger Hofman. Man forsøgte nu at koncentrere Interessen om den smukke Fru Julie Secher som Tragedienne i de nye folkelige Skuespil »Kameliadamen« og »Thérèse Raquin«, begge oversat af Peter Nansen, men Forsøget lykkedes ikke ganske. Triumviratet varede kun én Sæson (1891—92), og inden den sluttede, var Th. Andersen fratraadt til Fordel for Grosserer *Axel Sander*, der nu blev Kasse-direktør. Næste Aar (1892—93) var Forfatteren *Sofus Birck* artistisk Leder, men i Marts gled Magten over til Forfatteren *Gustav Esmann*, hvis tidstypiske Skuespil

William Pio i sit Paaklædningsværelse (1892).

»Magdalene« nylig havde vakt stor Opmærksomhed med Fruerne From, Orlamundt og Julie Hansen i Hovedrollerne. Opsigt, men af en anden Art, vakte ogsaa Melbyes og Ricards Farce »Kejserens Kjøbenhavn«, der faldt saa totalt, at den kun kunde opføres én Gang. I Begyndelsen af den følgende Kaos-Sæson (27. Aug. 1893) debuterede den tyveaarige Frk. Betty Müller ∴ Fru Nansen som Sardous Dora. »Hun er ganske sikkert særdeles begavet,« skrev Edvard Brandes i »Politiken«, »og Debuten synes overordentlig lovende. Hun kan forbavsende meget, ingen Usikkerhed mærkes paa hende, ingen Kejtethed eller Uklarhed. Hun siger sine Repliker forstandigt og behændigt, undertiden endog med Skarphed. Og det maa siges til hendes store Ros, at hun overfor de gamle,

forfarne Skuespillere, mellem hvilke hun optraadte, ingenlunde følte som Nyling og Begynderinde. Hun hævdede straks sin Plads. Men hvad der er højst naturligt: Den egne Personlighed, paa hvilken Alt kommer an i Kunst, traadte ikke frem i hendes Spil. Frk. Müller er jo ganske ung og Dora en slem Parade-rolle. Man tør da ikke undres over, at Fremstillingen blev ud-

Peter Fjelstrup i »Charleys Tante«.

vendig, ikke sjælfuld nok paa de Steder, hvor Dora dog lægger en vis Følelse for Dagen. Maaske passer Rollen ikke videre for Frk. Müllers Temperament. Hun var undertiden saa nydeligt lystig at en mere gaminagtig Rolle maatte klæde hende. Til anden Tid lød hendes Stemme altfor elegisk i Lighed med hendes endnu unge Moders. Utvivlsomt vil Frk. Müller lære Alt, hvad Skole og Rutine kan yde.« Fru Nansens næste Debutroller var Kitty i »Sodomas Undergang« og Opvarningsspigen Lene i »Capriciosa«.

I Januar 1894 erklærede Aktieselskabet sig ude af Stand til at fortsætte Driften; Direktørerne Esmann og Sander maatte fratræde, og Personalet besluttede atter at spille paa Deling, denne gang under Ledelse af H. R. Hunderup og Carl Nielsen. Heldigvis blev Sæsonen reddet, takket være Peter Fjelstrups overdaadige Lune i Farcen »Charleys Tante«, som Charles Kjerulf oversatte.

I Juni 1894 blev »Casino« stillet til Auktion. Det højeste Bud lød paa 300,100 Kr., men Auktionen blev standset, fordi Partialobligationsejerne, d. v. s. Deltagerne i et Laan af 1890, lod sig Ejendommen udlægge som ufyldstgjorte Panthavere. De dannede derefter et nyt Selskab under Navnet »Aktieselskabet

»Casino«s Skuespillere paa Skovtur med Direktør Richard Schrøder.

H. Lund.
Frisør Møller.

Maskinmester Haase.
Kolling.

Lundqvist.
Overretssagfører Albeck.

Schrøder.
V. Neumann.

H. Rasmussen.
Fritz Petersen.

Nathansen.
Pio.

Wantzin.
V. Thomsen.

Gottschalksen.
Hjorth-Clausen.

Kasino-Etablissementet« og valgte Overretssagfører Albeck til Formand. Selvdriften hørte nu heldigvis op, og det lykkedes at finde en ny, solid Lejer, under hvis Ledelse »Casino« atter gled ind i rolige Forhold.

Denne Mand var Rodemester *Richard Schrøder*, kendt som Bearbejder af adskillige Operetter og Folkekomedier, for Eks. »En Børsbaron«. I de følgende seks Sæsoner (1894—1900) drev han »Casino« i et bredt, folkeligt Spor udadtil og med stor økonomisk Sans indadtil. Fra denne Periode stammer Folkekomedien »De smaa Landstrygere« (ved Carl Muusmann), Farcerne »Frihavnen« (ved Ove Rode) og »Damen fra Natkaféen« (ved Gustav Hetsch), Operetterne »Flagermusen« (ved Charles Kjerulf) og »Dukken« (ved Ove Rode). Richard Schrøder genopfriskede ofte Erindringen om Teatrets gamle Kassestykker; saaledes naaede »Jorden rundt« under ham sin 300 Opførelse, og da »Casino« i 1898 fejrede sit 50 Aars Jubilæum, mindedes han Oprindelsen ved at sætte »Talismanen« paa Plakaten ledsaget af en Prolog og et musikalsk Potpourri »Casino-Minder i 50 Aar« af Carl Gottschalksen. Det tidligere, prøvede Personale med Pio og Kolling i Spidsen blev forøget med den fortrinlige Farcør Hans Orlamundt, de solide Skuespillere Adolf Jensen og Alfred Møller og den pudsige V. Hjorth-Clausen samt enkelte dygtige Kræfter fra Provinsscenen, for Eks. Amanda Lund, Charles Wilken, Arnold Christensen, Holger Rasmussen, og for at give Forestillingerne yderligere Interesse lod Direktøren Charlotte Wiehe-Berény og Anna Petterson-Norrie optræde som Gæst.

Men en Dag i Aarhundredets sidste Aar meddelte Richard Schrøder Personalet, at Folketeatrets mangeaarige Direktør Severin Abrahams i Forening med Forfatteren, Overretssagfører Edgard Høyer fra August 1900 havde lejet »Casino«. Uden at han selv ønskede det, var hans Tid altsaa forbi.

IX.

SEVERIN ABRAHAMS døde imidlertid, inden Lejemaalet begyndte, og *Edgard Høyer* blev derfor Enedirektør (1900—02). Han havde store Planer: Sammen med sin Sceneinstruktør, Magister P. A. Rosenberg og dennes Frue, Skuespillerinden Elisabeth Rosenberg, vilde han forandre »Casino-Fysiognomi. Niveauet skulde hæves gennem et mere kunstnerisk Repertoire, og de Skuespillere, der siden August Rasmussens Dage havde præget Teatret, fik ikke deres Engagement fornyet. Endog Carl Gottschalksen, hvis kendte Træk Publikum gerne saa paa Dirigentpladsen, maatte vige for den dansk-norske Musiker Washington Magnus, der havde den Ejendommelighed at dirigere med venstre Haand.

Ligesom i 1884 kom nu atter en Del Ungdom til Huse, for Eks. Jonna Neiiendam, Oda Clausen, Egill Rostrup, Aage Garde, Cajus Bruun, Axel Strøm og sidst, men ikke mindst, Holger Reenberg, der skulde blive den, som af dem alle fik størst Betydning for »Casino« i den kommende halve Menneskealder. Aabningsforestillingen, Oehlenschlägers »Sankt Hansaftenspil«, angav straks den nye Retning, men Direktør Høyers Bestræbelser vandt ikke tilstrækkelig Paaskønnelse, skønt han opførte interessante Skuespil, deriblandt Karl Gjellerups »Møllen«. Det var først, da han fulgte Husets Traditioner og satte »Lykkebarnet« eller »Den forbudne Frugt« paa Plakaten, at Publikum atter genfandt »Casino«. Kort efter Nytaar 1902 opgav han sin Kamp med Fortidens Manes, og da Personalet havde besluttet at spille videre paa Deling under Ledelse af Skuespillerne Pio og Strøm samt Inspektør Rohde, var man saa heldig at finde en »Træffer« i Fristrups og Ricards Folkekomedie »Dr. Nicola«, der i økonomisk Forstand skaffede enhver sit. —

Kjøbenhavns dengang mest populære Teaterdirektør *Martinius Nielsen*, Dagmar-teatrets Chef, indlod sig nu paa det dristige Foretagende at styre to Scener med sig selv som Instruktør og Førsteskuespiller. Ved at anvende en Formue til Tæpper paa Trapper og Gange og ved at skabe Bazargangen om til et Promenoir og smukke Pergolaen med en Rigdom af grønne Planter og elektrisk Lys imponerede Direktøren Publikum, der inde i Tilskuersalen fandt magelige Fauteuils og et pragtfuldt brunrødt Fortæppe, delt i Midten, saaledes at hvert Stykke kunde drages til Siden som et Gardin. Fra at være et halvmørkt Teater var »Casino« blevet et af de stateligste Privatscener i Europa.

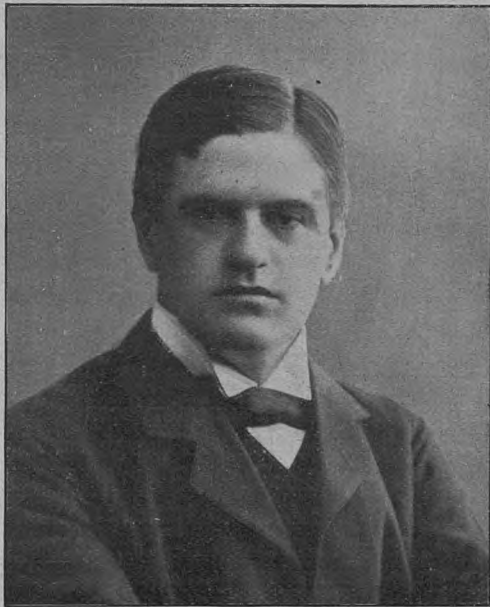
Martinius Nielsen spillede snart en Hovedrolle — for Eks. Hamlet — paa Dagmar-teatret, snart — for Eks. Kean — paa Casino, og undertiden instruerede han begge Steder paa samme Dag. Et saadant Kæmpearbejde maatte, selv om det var af ydre Art, naturligvis overstige ét Menneskes Kræfter, og Dobbeltdriften vilde næppe have varet i tre Sæsoner (1902—05), hvis Direktøren ikke havde faaet Støtte af sin Hustru, Fru Oda Nielsen, der forlod det kgl. Teater for paa »Casino« at genopfriske Publikums Erindring om sine Glansroller fra Ungdomsdagene, for Eks. i »Et enfoldigt Pigebarn« og »Odette«. Martinius Nielsen opførte i det Hele taget ikke faa Kassestykker fra Th. Andersens Periode, i hvilken han selv som ung Student debuterede (1880); blandt Nyhederne var »Fangen paa Zenda« (ved W. Christmas), hvori Reenberg brød igennem; men den store Sukces udeblev. De Ofre, Direktøren havde bragt, blev ydet forgæves, og da han i 1905 opgav Fællesdriften og trak sig tilbage til Dagmar-teatret, var hans magtfuldkomne Stilling paa det danske Teaterparnas i kendelig Grad svækket.

— I Richard Schrøders sidste Sæsoner dukkede en ung Mand frem i enkelte Smaaroller. Han hed *Fritz Petersen*, men da han viste større Lyst end Talent, kaldtes han blandt Kammeraterne »Interesse-Petersen«. Under Edgard Høyer arbejdede han sig frem til Sufflør og Garderobeforvalter, og da Aktieselskabets Inspektør, gamle Kammerassessor Johansen døde i 1901 — han havde boet i »Casino« siden Georg Car-

stensens Dage — overtog Fritz Petersen hans Stilling og hans Lejlighed. Medens Martinius Nielsen var Direktør, havde han ingen Tilknytning til Institutionen, men gjorde sit Navn kendt ved at oparbejde »Sommerlyst« paa Frederiksberg, hvorved han blev sat i Stand til sammen med August Rasmussen at leje »Casino«, da Martinius Nielsen forlod det. Forbindelsen mellem den henved 70-

aarige og den ikke 30-aarige Direktør hørte imidlertid op ved Udløbet af én Sæson, og i den følgende tjente Fritz Petersen en Formue paa Lehårs Operette »Den glade Enke« (ved Gustav Hetsch), der med Holger Reenberg og Gerda Krum i Hovedrollerne blev en Forløber for alle de Valseoperetter, Kjøbenhavnerne siden har hørt. Fritz Petersen viste sig som en flittig og initiativrig Direktør, en

Fritz Petersen
(»Casino«s Direktør 1905—11).

Blanding af Naivitet og Beregning; han forstod, at der bestandig skal noget usædvanligt til for at vedligeholde Publikums Interesse for det gamle Teater i Amaliegade. Han engagerede Sophus Neumann, »Casino«s store Navn fra tidligere Dage, og lod ham bl. a. spille sin Glansrolle i »Den indbildt Syge«; Musikeren F. Hemme blev Orkesterchef, Danseren Christian Christensen Balletmester og Herman Bang Teatrets utrættelige Sceneinstruktør, skønt det Stof, han i Reglen fik at arbejde med, ikke just laa hans Hjerte nærmest. »Casino«s ældre Repertoire blev genoptaget, hvorved Reenberg fik Lejlighed til at vise sin kunstneriske Rækkevidde fra Aladdin til Copeau i »Faldgruben«, me-

dens Beundrere af Gerda Christophersens Sangstemme opdagede, at hun ogsaa besad komiske Evner (f. Eks. som Madam Blomkvist i »Magdalene«). Charles Wilken og Arnold Christensen (V. Neumanns Arvtager) skabte ofte meget karakteristiske Figurer, den sidste navnlig i Operetterne, hvor hans gymnastiske Færdighed ogsaa kom ham til Gode. Blandt Nyhederne, Fritz Petersen fremførte, var Holger Drachmanns Eventyrkomedie »Prinsessen og det halve Kongerige«, hvis Indstudering Digteren selv overværede med sin røde Fez paa Hovedet — 32 Aar efter, at hans og Edvard Brandes' første Arbejde løb af Stabelen paa samme Scene. Det var store Dage for »Casino«, da fire af Landets bedste Kunstnere samvirkede: Holger Drachmann, Fini Henriques, Herman Bang og Sophus Neumann.

Fritz Petersen var en dygtig Administrator, men hans Ærgerrighed var større end hans Selvkritik, og da han traadte ind i Dagmarteatrets Direktion ved Siden af Vilhelm Herold og August Liebman og fantaserede om at blive Generaldirektør for samtlige kjøbenhavnske Privatscener, kom Misundelsen og Frygten og gav sig Udslag i Forargelse, da en Sag af privat Natur mellem nogle Skuespillerinder og Direktøren blev bekendt for Offentligheden. Affæren pustedes op og medførte, at den aftenlige Indtægt sank langt ned under Udgiften. Skønt Justitsministeriet afviste Sagen, kapitulerede Fritz Petersen i Decbr. 1910 dels af økonomiske Grunde, dels fordi hans Arbejdslyst havde taget Skade. Som en slagen Mand forlod han sine Teatre og døde kort efter, 34 Aar gl. Hans tragiske Fald betød et stort Tab for »Casino«. Urolige Tider stod nu atter for Døren.

Holger Rasmussen førte Sæsonen til Ende, og derefter overtog Kritikeren *Paul Fjeldgaard* Ledelsen fra August 1911. Det blev det mest kortvarige Direktorat i »Casino«s Historie, Delingsspillene indbefattet. Allerede først i Oktbr. forlod den nye Direktør sin Post, maaske beriget med den Erfaring, at det er lettere at kritisere end at dirigere et Teater. Ligesom under Opløsningen i Hunderups Dage spillede »Casino« nu et Skuespil af August Strindberg, nemlig hans Ungdomsarbejde »Gildets Hemmelighed«, en smuk Forestilling, som Aage Garde havde sat i Scene, men som intet betød i økonomisk Henseende.

Paa Sæsonens sidste Dag bringer
jeg Personalet og alle ved Teatret mit
Farvel og sender Lil enhver min
sindetligste Tak. Jeg vil i et trofast
Sind bevare Mindet om enhver
Ungvænsked og Godthed og, hvor
hvis det skiftende Liv end bliver mig
vil hvert Bredt om Sjæns for Teatret
og de enkelte være mig Lid Glee
for alle vel

25. 5. 1807

Herman Bang.

Herman Bangs egenhændige Farvel til »Casino«s Personale, da han
bosatte sig i Berlin.

Det hed sig nu, at Teatret skulde sælges og omdannes til Pakhus — en gammel Trusel, der altid lød forinden et Delingsspil blev ordnet. Under dette reddedes Sæsonen af den sikre Planke »Gutter ombord« og af Holger Rasmussens spændende Folkekomedie »Den sorte Panther«.

De »rigtige« gamle »Casino«-Skuespillere Sophus Neumann, Pio og Kolling var nu ikke mere blandt de Levendes Tal, og det kneb ofte for Efterfølgerne at erstatte dem i deres bedste Roller. *Gerda Christophersen*, der som Kjøbenhavns første kvindelige Teaterdirektør overtog Ledelsen 1912—14 med et delvis nyt Personale, lagde især Vægt paa at fremføre Oprettelser, blandt hvilke navnlig »Som i Ungdommens Vaar —« (ved Andreas Albeck og Axel Kjerulf) vandt det store Publikums Opmærksomhed. Under Krigen 1864 anslog den daværende Direktør H. P. Holst nationale Streng, bl. a. i Vaudevillen »Det første Regiment«, og Forestillingerne sluttede i Reglen med Deklamation af patriotiske Digte eller Foredrag af Sange, hvis Tekst solgtes i Teatret til Fordel for Soldaterne. Nu, halvtreds Aar efter, opførte Gerda Christophersen et nationalt Folkeskuespil af Valdemar Galster med Titlen »Dybbøl«, hvis egentlige Tanke var at skildre Kampens Betydning for det unge Slægtled, der levede dengang. Saaledes vendte flere historiske Hændelser tilbage til »Casino«. I Tilskuersalen samledes Byens Borgere 1848 og 1863 til betydningsfulde politiske Møder forinden de slesvigske Felttog, og halvtreds Aar senere genlød den samme Sal af Krigstumlen fra »Landsoldaten« og »Dybbøl«. Og medens Direktør Lange gjorde Tilskuersalen til Grevinde Danners specielle Skueplads, satte Direktør Gregers hende halvfjerds Aar senere op paa selve Scenen i Skuespillet »Kong Frederik af Danmark«.

— Gerda Christophersens Efterfølger *Holger Rasmussen* agtede navnlig at dyrke Folkekomedierne, og det lykkedes ham da ogsaa at vende Strømmen til »Casino« med »London i Lygteskær« (ved Jacob Jacobsen) paa Plakaten, hvor det stod 115 Gange. Sammen med sine vekslende Meddirektører, deriblandt Hilmar Clausen, styrede han »Casino« fra 1914—19 i et bredt Spor, ikke alene med mangt et heldigt Greb i Arkivet, men ogsaa med Sans for Nyhederne udefra Europa, for Eks

Operetterne »Naar Storken kommer« (ved C. Th. Dreyer og Alfred Kjerulf) og »Casanova« (ved Johs. Dam og C. Th. Dreyer). Trods sin mangeaarige Øvelse i at fremstille »Skurken« paa »Casino« havde Holger Rasmussen bevaret et folkeligt Bravmandsvæsen, der gav sig Udslag paa Premièrerne, naar han holdt Tale til Publikum og sagde »Tak for i Aften«. Undertiden drev han sin Folkelighed for vidt, for Eks. naar han udsatte Præmie for den »bedste« Anmeldelse og gav Publikum Adgang til Lokaliteterne bag Scenen — ligesom man i Cirkus kan besøge Staldene.

I Modsætning til mange tidligere Direktører forlod Holger Rasmussen ikke »Casino« — man kan snarere sige, at det gamle Teater forlod ham, idet Staten købte det for c. 900,000 Kr. Etablissementet var nemlig blevet et Led i Ministeriet Zahles store Teaterplaner. Huset skulde, krævede Lovforslaget, nedbrydes indtil Forhallen paa Grund af »Bygningens yderst slette Tilstand« og genrejses til Brug for den kgl. Opera og Ballet. Men da Forslaget kom til Behandling i Folketinget (Jan. 1919), aflivede Klaus Berntsen det paa Venstrepartiets Vegne, og i et følgende Udvalg nedstemte yderligere fjorten Stemmer det mod én. Efter denne Dom solgte Staten »Casino« med c. 170,000 Kroners Fortjeneste til et Konsortium, hvori Holger Rasmussens seneste Meddirektør, *Hermann-Petersen* var Partner, og fra 1919 overtog han Ledelsen i Forening med Kapelmester Bjerring-Petersen. Dette Direktorat, der varede i to Sæsoner og opløstes ved Hermann-Petersens Død, beskæftigede sig navnlig med Operetter, og det kulminerede i ydre Forstand, da Max Reinhardt — for en fyrstelig Gage — iscenesatte »Orfeus i Underverdenen« (Marts 1921). Forestillingen var meget karakteristisk for hans Kunst i dens seneste Fase. Ved Udfoldelse af Pragt og sine snart genialt skønne, snart platte Paafund svækkede han Interessen for Musikken og næsten udstrøg Solisterne. Derimod gød han individuelt Liv i Koret og Statisterne.

Efter Hermann-Petersen blev Skuespiller *Emanuel Gregers* (f. 1882) Enedirektør. Han er den 24. Bevillingshaver eller Bestyrer siden H. W. Langes Dage, og han har vist, at han ejer det samme folkelige Instinkt, som flere af hans Forgæn-

gere besad. I Repertoirevalget holder han fortrinsvis fast ved »Casino«s gamle Traditioner, men han smykker dog gerne — ligesom Th. Andersen — sin Spilleliste med enkelte Skuespil af Iødigere Art, som for Eks. Julius Magnussens Komædie »Skyldig eller uskyldig —?» og nu ved Jubilæumsfesten Holger Drachmanns Melodrama »Dansen paa Koldinghus«. Tilfældet vil, at det paa Aarets sidste Dag er 50 Aar, siden vor store nationale Digter gjorde sine første usikre Skridt paa den samme Scene.

Navnene paa den Stab, der i Jubilæumssæsonen samler sig omkring Direktør Gregers, er følgende:

Inspektør: Tage Hertel. Gæster: Martinius Nielsen, Johannes Nielsen, Ellen Rovsing. Skuespillere: William Bewer, Regnar Bjelke, Nicolai Bondesen, Paul Borgquist, Nicolai Brechling, Carl Hemmingsen, Carl Hillebrandt, Erik Hofman, Peter Jørgensen, Per Knutzen, Einar Linden, Hjalmar Madsen, Victor Montell, Peter Nielsen, Aage Redal, Palle Reenberg, Wiggo Wiehe. Skuespillerinder: Ellen Aggerholm, Ingeborg Gandrup, Else Gunløgsgen, Else Hansen, Karin Clauson Hansen, Jutta Lund, Margot Linnet, Ellen Løjmar, Amanda Lund, Astrid Neumann, Valborg Nielsen, Lisa Rantzau, Kate Slundt, Gerda Holmer. Kapelmester: Chr. Høed. Overregissør: Alfred Hansen. Underregissør: Poul Erichsen. Belysningsmester: Georg Schmidt. Maskinmester: Carl Petersen. Dekorationsmester: E. Lind. Snedkermestre: W. G. Hansen, Iversen. Kostumiers: Andreas Schrøder, H. C. Nilsen. Kasserer: Chr. Brøndum. Bogholderske: Amalie Madsen. Kontorassistent: Edith Lauritzen. Billetkassersker: Vita Vogt, Ella Jepsen og Sara Jensen. Souffløse: Ellen Strøm. Frisør: Gregersen. Garderobeinspektør: L. Berendt. Overkontrollør: Schønberg. Portnerske: Agnes Jepsen.

Direktør Gregers og »Casino« Personale 1923.

X.

VED Siden af sin urolige Teaterkrønike har »Casino« en righoldig Historie som gæstfrit Hus for mangfoldige Møder, Maskerader, Karnevaler og som Scene for verdensberømte Kunstnere, der aflagde Kjøbenhavn en flygtig Visit.

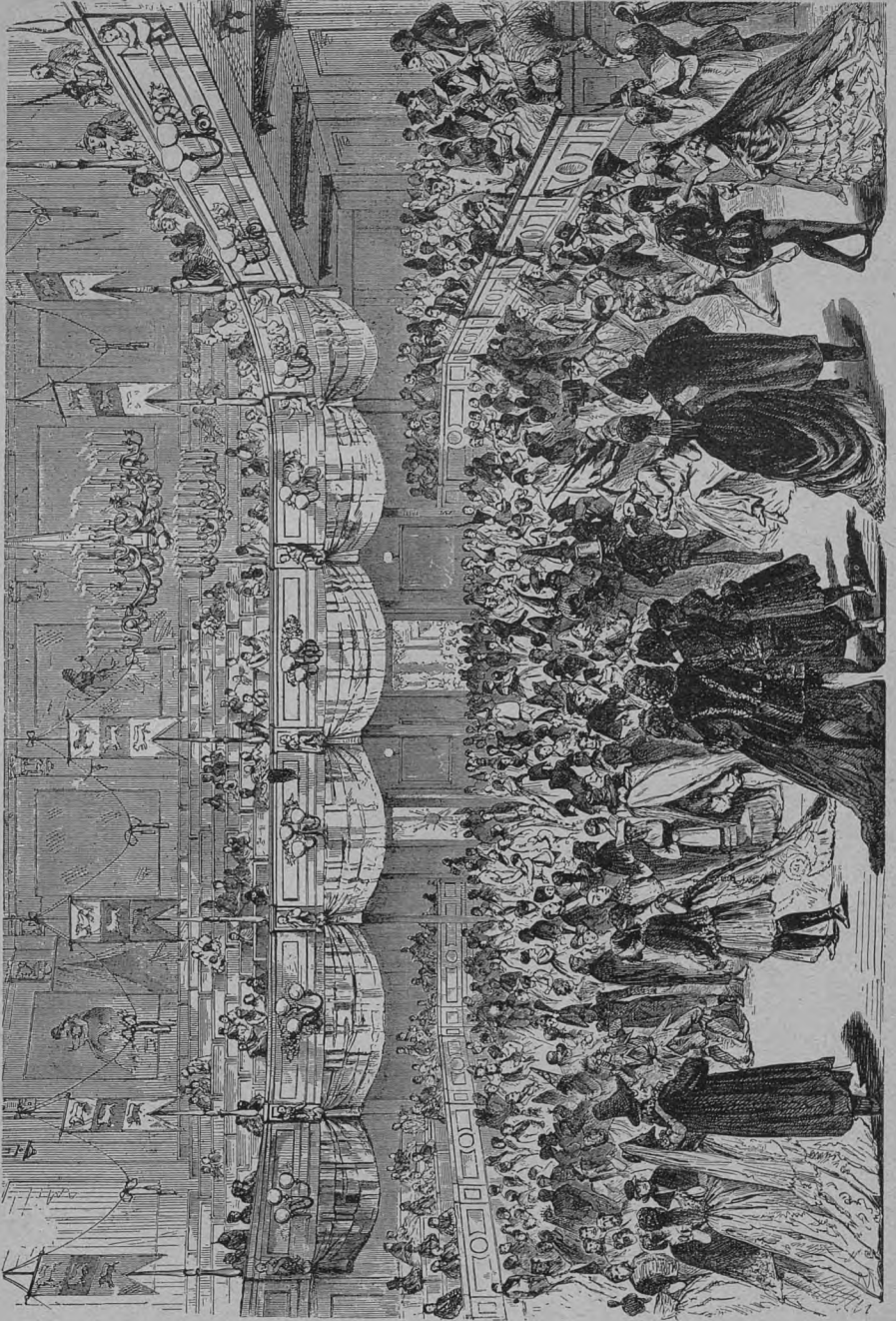
Allerede ved 25 Aars Jubilæet lod Erik Bøgh »Casino«s Husalf sige:

»Og hvilke Masser af franske, spanske,
Italienske og nederlandske,
Svenske, norske og ganske danske
Virtuoser af alle Højder
— Lige ned til de mindste smaa,
Saa stor, som saa —
Paa Basser, Klokker, Fioler, Fløjter,
Sopraner, Tenorer, Balletsko og Skøjter,
Har jeg ikke haft til at assistere mig!

Og husk de straalende Maskerader
Som jeg i min Ungdom arrangerede,
Og som de indvandrende Myriade
Spidsmunke og Spidskjoler rent spolerede!
Og husk de prægtige Karnevaler,
Hvorved jeg forvandlede mine Lokaler
Til Tryllehaver og Tempelhaller,
De Stormfest-, Formælings- og Skoleballer,
De Rigsdagsvalg med Debatter og Taler,
Med Mere — som pryder mine Analer!
Saa, tror jeg, Ingen kan sige, jeg praler,
Naar jeg kalder min Fortid galant . . .«

Endnu i Firserne var »Casino«s Maskerader elegante og morsomme. Medens Balduin Dahl og Carl Gottschalksen diri-

En » Casino«-Maskerade i 1869.

gerede i den store, slog Carl Lumbye Taktstokken i den mindre Sal. Men det kan ikke nægtes, at Tonen senere blev mindre elegant. Paa de sidste Maskerader i Halvfemserne var det egentlig kun Demimonden og Kassebedrøverne, som dominerede.

Men som Scene for Fremmede vedblev »Casino« at bevare sin Plads. I Maj 1889 optraadte »det Hertugelige Sachsen-Meiningske Hof-Theater« med en lang Række Shakespeare- og Schillerforestillinger, afbrudt af enkelte nordiske som »Gengangere« og »Mellem Slagene«. Dette Gæstespil fik Betydning for dansk Teaterhistorie, idet det dannede Forbilledet for Professor Riis-Knudsens Ledelse af Dagmar-teatret, som begyndte i September samme Aar. Coquelin aîné spillede med sit Selskab bl. a. »Tartuffe« i Novbr. 1889, Aaret efter kom Madame Judic, i Oktober 1897 viste Gabrielle Réjane bl. a. sin Nora i »Et Dukkehjem«, og den mere elegante end interessante Jane Hading sluttede i Decbr. 1898 Verdensstjernernes Række i det gamle Aarhundrede. Men i det nye kom andre Navne til, en lang Kæde, der føreløbig endte med Gæstespiilet af Max Reinhardts Teater i 1920.

Ogsaa mange interessante og betydningsfulde Møder har fundet Sted indenfor de gamle Mure. Her rejste Bjørnstjerne Bjørnson Dagen efter Grundtvigs Jordefærd en langtrækkende Strid ved at raade Danmark til »at forandre Signaler« overfor Tyskland, og i Firsernes politiske Kampaar samledes snart Højre, snart Venstre om Anskuelser, der var hinanden modsatte. Salen har runget under Bifald for Konsejlspræsident Estrup, men den har ogsaa drønet i Haabet om at faa hans Ministerium styrtet.

Det gamle, folkelige Teater i den aristokratiske Amaliegade er ikke alene Kjøbenhavns første Privatscene, men Roden til alle de øvrige. Fallitten før Starten og Panikken paa selve Aabningsaftenen var som et Varsel om en urolig og usikker Skæbne. Mangel paa Ligevægt karakteriserer da ogsaa de førløbne 75 Aar. Store Successer har vekslet med kolossale Fiascoer, Direktører har i hastigt Tempo afløst hverandre og kun

faa gik fra Ledelsen med andet Udbytte end bitre Erfaringer. Dog, Teatrets Historie er ikke alene Beretningen om en stormfuld Sejlads, men den er ogsaa en Billedbog fra Kjøbenhavns Historie. Trods skiftende Skæbner har »Casino« det bredeste Tag i Publikum og den populæreste Klang i dets Øre.

Rettelser:

Pag. 17 Linje 12 f. n.: Wengel. Læs: Wleugel.

Pag. 62 Linje 4 f. o.: Bagermester udgaar.

ROBERT NEIIENDAM:

- Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder. 1748—1864. I/II. 1911—12. (Udsolgt).
- Det danske Theaters Vilkaar i Nordslesvig. 1864—1914. Forøget Udgave 1919.
- Scenen drager. 1915. (Udsolgt).
- Th. Overskou: Af mit Liv. 1798—1873. I/II. Med Noter og Efterskrift. 1915—16. (Udsolgt).
- Johanne Luise Heiberg. En Analyse. 1—2. Oplag. 1917.
- En Danserinde. 1.—2. Oplag. 1918. (Svensk Udgave 1919).
- Folketeatrets Historie 1857—1908. 1919.
- Omkring Teatret. Historiske Billeder. 1919.
- Michael Wiehe og Frederik Høedt. 1920.
- Det kgl. Teaters Historie. 1874—1922. Foreløbig er to Bind udkommet. 1921—22.
- Det kgl. Hof-Theater. 1922.
- Ungdom og Galskab. Prinsesse Charlotte og Edouard Du Puy. 1923.
-

